

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Muslimská komunita v Metropolitním městě
Bologna**

Natálie Caruso

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra blízkovýchodních studií

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Blízkovýchodní studia

Bakalářská práce

Muslimská komunita v Metropolitním městě

Bologna

Natálie Caruso

Vedoucí práce:

Mgr. Daniel Křížek, Ph.D.

Katedra blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím získaných teoretických poznatků a s použitím uvedené literatury.

Plzeň, duben 2021

.....
Natálie Caruso

Obsah

1	ÚVOD	5
2	Italská islámská komunita	6
2.1	Organizace reprezentující italské muslimy	8
2.2	Problém dohody se státem	11
3	Città Metropolitana di Bologna	13
3.1	Islám v metropolitním městě Bologna	14
3.2	Centro di cultura islamica di Bologna	16
3.3	Problematika stavby mešity	17
3.3.1	Případ boloňské mešity	19
3.3.2	Současná situace	23
3.4	Comunità Islamica di Bologna (CIB) a mezináboženské vztahy	24
3.5	Ostatní modlitebny v comune di Bologna	27
3.6	Významné muslimské komunity v ostatních comune	28
3.6.1	Ahmadiyya Muslim Jama'at Italia	31
3.7	Otázka pohřbívání	31
4	ZÁVĚR	33
5	Seznam použité literatury	34
5.1	Bibliografie	34
5.2	Internetové zdroje	35
6	RESUMÉ	46

1 ÚVOD

Pojem komunita, nebo též společenství, definuje Sociologický ústav Akademie věd České republiky jako sociální útvar, který je charakterizován specifickým typem sociálních vazeb, který pojí jeho členy.¹ Takovým pojícím prvkem může být poměrně široká řada věcí od společně sdíleného životního prostoru, přes vědomí stejného původu, až po komunity terapeutické, jejíž členy pojí většinou obdobné formy životních traumat či psychických problémů. Obecně platí tento pojem za významově velice široký, proto je třeba vysvětlit jeho specifickou funkci v rámci této studie.

Termín muslimská komunita v našem případě, a to jak na celostátní, tak na lokální úrovni, slouží jako úmyslně velice zobecněné pojmenování pro výrazně různorodou a široce diverzifikovanou islámskou menšinu. Během psaní jsem si byla této skutečnosti vědoma a v obsahu práce jsem tento fakt zohlednila.

První část této studie se snaží co nejvěrněji podat čtenáři představu o celkových poměrech islámu v Itálii, jeho diverzitě a okolnostech složitých vztahů se státem. Druhá část pak popisuje realitu muslimské menšiny přímo v Metropolitním městě Bologna, zaměřuje se primárně na to, jak se krize a problémy islámu na celonárodní úrovni promítají do lokální situace a ovlivňují život a podmínky muslimů v metropoli.

Tato studie si mimo jiné klade za cíl zodpovědět otázku, proč v metropoli hlavního města regionu Emilia-Romagna, který v rámci regionů disponuje druhou nejpočetnější menšinou muslimských věřících v Itálii, dodnes chybí plnohodnotná mešita. Práce mapuje několik neúspěšných projektů stavby mešity, které se v průběhu let pokusila uskutečnit administrativa hlavního města stejnojmenné metropole ve spolupráci s některými zástupci místních muslimských menšit, snaží se zhodnotit příčiny ztroskotání vzájemného dialogu a neúspěchu těchto plánů.

Hlavním důvodem pro sepsání této práce byl výrazný nedostatek studií, zaměřujících se na situaci islámu ve mnou zvolené lokalitě, a to v rámci italských,

¹ KELLER, J.: Komunita. *Sociologická encyklopedie*.

českých i anglických pramenů. Jako hlavní zdroj informací pro tuto studii měl v původní vizi posloužit terénní výzkum, který jsem plánovala v lokalitě uskutečnit v zimě roku 2021, tato možnost mi však bohužel byla díky okolnostem světové pandemie znemožněna. V důsledku těchto komplikací jsem byla donucena spolehnout se ve svých zkoumáních výhradně na primární a sekundární zdroje.

V obsahu práce operuji s řadou arabských jmen, které jsem zanechala ve fonetickém přepisu, který si pro italské prostředí zvolili jejich samotní majitelé. Překlady italských pojmů se stejně jako české obdoby italských názvů řídí podle pravidel českého pravopisu a jsou vždy uvedeny v závorkách, které následují za jednotlivými termíny.

2 Italská islámská komunita

Podle údajů z výzkumu vydaného roku 2018 italskou neziskovou organizací Le Nius tvoří muslimskou komunitu v Itálii asi 2 600 000 věřících, což odpovídá přibližně 4,3% celkového obyvatelstva státu. Islám se tak se svou základnou věřících v Itálii řadí na druhou pozici hned po tradičním katolicismu. Ve srovnání se zbytkem Evropy se italští muslimové řadí v absolutních číslech na čtvrtou pozici, větší komunity se nachází pouze ve Francii, Německu a Velké Británii.² Ve skutečnosti jsou však tyto počty pouze odhady, náboženské vyznání je soukromou záležitostí jednotlivce, kterou nemá povinnost sdělovat úřadům.

Již zmiňované statistiky sociologa Fabrizia Ciocca, které vydala nezisková organizace Le Nius, došly k následujícím závěrům. Z celkových 2 654 000 muslimských věřících na území Itálie disponuje asi 1 159 000 italským občanstvím, což dělá právě z Italů největší národnostní skupinu v řadách této komunity. Z těchto čísel připadá asi 37% na naturalizované občany, 9% na konvertity a zbylých 54% na potomky obou skupin. Co se tzv. muslimů – cizinců týče, početní převahu mají Maročané s asi 408 tisíci, následují Albánci, kterých je přes 213 tisíc, Bangladéšané (105 tisíc), Pákistánci (104 tisíc) a Egyptané (98 tisíc). Dalšími už méně početnými, ale přesto významnými národnostními

² CIOCCA, F.: MUSULMANI IN ITALIA: UNA PRESENZA STABILE E SEMPRE PIÙ ITALIANA. *Lenius*.

skupinami, nejčastěji zastoupenými v muslimském italském prostředí, jsou Tunisané, Senegalci, Makedonci, kosovští Albánci a Bosňané.

Co se územního rozprostření islámu v Itálii týče, více než polovinu (cca 55%) celkového počtu muslimů sdružují pouze čtyři regiony, a to Lombardie, Emilia-Romagna, Benátsko a Piemont, významná komunita se nachází i v Toskánsku a Laziu. Za dvě hlavní metropole se specificky vysokou koncentrací islámských věřících můžeme označit především Řím (kde žije asi 120tisícová komunita) a Milán – tato dvě města jsou domovem asi 10% celkové muslimské populace v Itálii.³

Pod termínem muslimská komunita v Itálii si nelze představovat jakousi velkou jednotnou skupinu, islám na Apeninském poloostrově je stejně jako ve zbytku světa zastoupen množstvím celků, které se od sebe liší ve směru ideologie, právní školy i politiky. Tyto jednotlivé fragmenty jsou nejen názorově nesourodé, často se ale ocitají i ve vzájemném konfliktu, kdy se navzájem snaží zdiskreditovat kupříkladu obviňováním z fanatismu apod.⁴ Valná většina muslimských asociací se hlásí k sunitskému vyznání, nachází se zde však i několik málo celků sdružujících šíity.⁵

Přítomnost islámu v Itálii přirozeně není historickou novinkou, lze mluvit spíše o jakémsi návratu. Sicílie zažívala od samého vzniku islámu občasnou přítomnost muslimů na svém území. Již v 9. století, přesněji v roce 827, padl ostrov do rukou abbásovského chalífátu, který mu vládl po dvě století⁶, arabská osídlení však můžeme v té době najít i na jihu Apeninského poloostrova např. v hlavním městě regionu Apulie, kde v 9. století existoval tzv. Emirát Bari⁷. O konci arabské přítomnosti na poloostrově můžeme mluvit asi od roku 1300, kdy byla v jednom z měst regionu Apulie Lazaře zničena poslední muslimská osada.⁸

³ CIOCCA, F.: *L'Islam italiano: Un'indagine tra religione, identità e islamofobia*, nečíslováno.

⁴ BOMBARDIERI, M.: *Moschee d'Italia. Il diritto al culto. Il dibattito sociale e politico*, str. 26.

⁵ Idem, s. 27.

⁶ AKKAD, N.: *Rapporto UCOII sulla presenza dei musulmani in Italia, UCOII*.

⁷ ALLIEVI, S.: *Sociology of a Newcomer. Immigrants & Minorities*, str. 44.

⁸ AKKAD, N.: *Rapporto UCOII sulla presenza dei musulmani in Italia, UCOII*.

2.1 Organizace reprezentující italské muslimy

Islám se do země začíná navracet asi od 70. let 20. století, kdy do Itálie přicházejí první vlny muslimských přistěhovalců převážně ze zemí blízkého východu a severní Afriky. Jedná se majoritně o mladé vzdělané muže z městského prostředí, kteří prchají ze své domoviny před žalostnou ekonomickou situací a nulovou perspektivou v oblasti pracovních příležitostí.⁹ Tak dochází roku 1971 k ustanovení první muslimské asociace v zemi – *Unione degli studenti musulmani d'Italia* (Unie muslimských studentů v Itálii – dále jen USMI), kterou vytvořili právě muslimští studenti vysokých škol v hlavní metropoli středoitalského regionu Umbrie – univerzitním městě Perugia.¹⁰ Zde také dochází ke vzniku vůbec první „mešity“, přesněji modlitebny na území Itálie, v samém historickém centru města v ulici Via dei Priori.¹¹ Je nutné zmínit, že USMI měla ideologicky velice blízko k Muslimskému bratrstvu.

Ve stejné době dochází i v Římě ke vzniku další muslimské asociace pod názvem *Centro culturale islamico d'Italia* (Islámské kulturní centrum v Itálii). Toto sdružení zahájilo roku 1974 první fáze stavby nové mešity v hlavním městě, projekt financovaný muslimskými státy (mj. Saúdskou Arábií a Marokem) byl dokončen o 20 let později a roku 1995 došlo k jejímu slavnostnímu otevření.¹² V čele centra a přidružené mešity stojí administrativa skládající se z 25 členů, převážně velvyslanců islámských zemí, kteří jsou pověřeni buď italskou republikou, či Svatým Stolicem.¹³ Můžeme tedy říct, že tato asociace reprezentuje politický islám sunnitských zemí, jelikož její vedení je přímo napojeno na vlády jednotlivých států. Centrum má za cíl šířit lepší povědomí o islámu a rozvíjet vztahy mezi muslimy a křesťany. Asociaci finančně podporuje *Muslim World League* – mezinárodní nevládní islámská organizace sídlící v Mekce.¹⁴ Tento celek je dodnes jedinou muslimskou asociací uznanou státem, které byl

⁹ BOMBARDIERI, M.: *Moschee d'Italia. Il diritto al culto. Il dibattito sociale e politico*, str. 23.

¹⁰ PACINI, A.: I musulmani in Italia. *GRIM*, str.10.

¹¹ SAMPOGNA, C.: Ecco la moschea del centro dove predicava l'imam integralista cacciato dalla Questura. *PERUGIATODAY*.

¹² PACINI, A.: I musulmani in Italia, *GRIM*, str.12.

¹³ CIOCCA, F.: *L'Islam italiano: Un'indagine tra religione, identità e islamofobia*, nečíslováno.

¹⁴ Introduction to Muslim World League. *Muslim World League*.

dekretem prezidenta republiky č. 712 dne 21. prosince 1974 udělen status tzv. *personalità giuridica* (tedy právní subjektivity).¹⁵

Počátkem 90. let vytváří v Anconě, hlavním sídle středoitalského regionu Marche, skupina původních členů USMI asociaci zvanou *Unione delle comunità islamiche in Italia* (Unie islámských komunit v Itálii; dále jen UCOII). Tato organizace se za poměrně krátkou dobu stala největší a nejvýznamnější muslimskou asociací v zemi, v dnešní době sdružuje většinu islámských center a dvě z celkových šesti plnohodnotných mešit v Itálii - Colle d'Elsa a Segrate Milano (zbylé čtyři jsou la Grande Moschea di Roma, Ravenna, Catania, Brescia)¹⁶. Jako pokračovatel původní unie muslimských studentů se však ani UCOII nevyhne obviněním z napojení na Muslimské bratrstvo.¹⁷ Jednou z nejkontroverznějších osob asociace je jeden z jejích zakladatelů, bývalý imám mešity v Anconě a zároveň bývalý prezident, který asociaci řídil téměř dvacet let, a to od jejího vzniku až do roku 2010 - Muhammad Nour Dachan. Tento původem syrský lékař čelil dlouhodobým obviněním, především ze strany novinářů, že před odchodem ze své vlasti patřil právě k členům syrské odnože Muslimského bratrstva.¹⁸

Ačkoliv organizace sdružuje většinu islámských center na území Itálie, nelze UCOII považovat za legitimního zástupce celé italské ummy, za tímto účelem by nejdříve musely proběhnout volby. V průběhu let direktiva asociace prošla množstvím změn, dnes její hierarchie vypadá následovně. Funkci nejvyššího řídicího orgánu plní Valné shromáždění, v jehož křeslech sedí zástupci jednotlivých náboženských asociací a center přidružených k UCOII, počet delegátů se odvíjí od rozměrů jednotlivých míst kultu.¹⁹ Valné shromáždění pak volí představenstvo asociace, to následně ze svých řad vybírá vhodné kandidáty na vrcholné pozice jako prezident, viceprezident, tajemník apod.

¹⁵ Centro Islamico Culturale d'Italia – Grande Moschea di Roma. *Facebook*.

¹⁶ CIOCCA, F.: *L'Islam italiano: Un'indagine tra religione, identità e islamofobia*, nečíslováno.

¹⁷ ACOCELLA, I., PEPICELLI, R.: *Transnazionalismo, cittadinanza, pensiero islamico*, nečíslováno.

¹⁸ Zasedání XVI Zákonnodárného sboru Italské republiky, Poslanecká sněmovna Italské republiky, jednání o parlamentních zákonech. *Camera dei Deputati*.

¹⁹ BOMBARDIERI, M.: *Moschee d'Italia. Il diritto al culto. Il dibattito sociale e politico*, str. 28.

Mandáty členů představenstva trvají čtyři roky, přičemž prezident může být zvolen pouze dvakrát za sebou.²⁰

V čele UCOII stojí od roku 2018 Yassine Lafram. Tento šestatřicetiletý Maročan původem z Casablancy přišel do Itálie roku 1998, vystudoval univerzitu v Turíně a poté přesídlil do Bologni, kde od roku 2014 řídí *Comunità islamiche di Bologna* (Islámská komunita v Bologni) jako její prezident.²¹

Další velmi významnou asociací v prostředí italského islámu je *Comunità Religiosa Islamica Italiana* (italská islámská náboženská komunita; dále jen COREIS). Tato organizace byla založena v Miláně roku 1993 původně jako *Associazione Internazionale per l'Informazione sull'Islam* (Mezinárodní asociace pro informace o islámu) italským konvertitou Abd al Wahidem Pallavicinim²². V roce 1997 bylo rozhodnuto změnit název asociace na ten, který známe dnes. COREIS zároveň požádal stát o status tzv. *ente morale del culto islamico*, tedy status islámské náboženské neziskové organizace, v tomto směru nebyla však dodnes uzavřena dohoda.²³ Organizace sdružuje především italské konvertity, podle svých vlastních slov však spolupracuje s muslimy jakékoliv národnosti a původu, mnoha muslimskými organizacemi, jak národními tak mezinárodními, kromě těch, které mají fundamentalistické tendence.²⁴ Funkci prezidenta komunity převzal roku 2017 po smrti svého otce Yahya Sergia Yahe Pallavicini.²⁵

Asi nejmladší organizací reprezentující italské muslimy na celonárodní úrovni je *Confederazione islamica Italia* (Italská islámská konfederace, dále jen CII). CII byla ustanovena v březnu roku 2012 v hlavním městě republiky, na kongresu, jehož se mimo delegací muslimských komunit ze všech italských regionů účastnili i zástupci ostatních náboženských celků jako např. dnes již zesnulý exprezident Unie italských židovských komunit Renzo Gattegna.²⁶ CII vznikla z iniciativy *Centro Islamico Culturale d'Italia* jako unie regionálních islámských federací, dnes sdružuje 14 těchto lokálních celků, které dohromady

²⁰ La Governance. *UCOII*.

²¹ Comunità islamiche, il bolognese Yassine Lafram presidente nazionale dell'Ucoii. *la Repubblica*.

²² LA COMUNITÀ RELIGIOSA ISLAMICA ITALIANA, *Cesnur*.

²³ CIOCCA, F.: *L'Islam italiano: Un'indagine tra religione, identità e islamofobia*, nečíslováno.

²⁴ Chi siamo, *COREIS*.

²⁵ PELLEGRINO, CH.: *La Coreis tra sufismo, esoterismo e sharī'a*, *OASIS*.

²⁶ LA CONFEDERAZIONE ISLAMICA ITALIANA, *Cesnur*.

tvoří 250 center a modliteben.²⁷ Konfederace je blízce napojená na Marocké království, velké množství asociací na ni napojených tvoří převážně občané marockého původu.²⁸

Jak se ke vzniku CII vyjádřil marocký velvyslanec Hassan Abouyoub: „*Jedná se o historický projekt, který konečně poskytne islámské populaci v Itálii nového účastníka zdejšího náboženského dialogu. Konfederace sdružuje pouze mešity málikovské tradice, které zastávají umírněný islám.*“ To v praxi znamená, že se součástí unie nemůže stát např. žádný z celků napojený na UCIOI, která se často stává terčem obvinění z radikalismu.²⁹ Konfederace od roku 2018 sídlí v severoitalském Turíně, jejím současným prezidentem je Mustapha Hajraoui.³⁰

2.2 Problém dohody se státem

Moderní historie islámu v Itálii má již více než třicetiletou tradici, zdejší komunita nadále poměrně stabilně roste a v místním veřejném prostoru získává čím dál výraznější roli, jejíž existenci již nelze ignorovat. Přesto islámu dodnes chybí oficiální uznání v právní sféře. V současné době existuje v Itálii celkem 12 náboženských konfesí, které uzavřely dohodu se státem³¹, islám však na tomto seznamu nefiguruje. V posledních dvaceti letech proběhlo několik pokusů o vyjednání dohody, avšak všechny nakonec selhaly. Největším problémem v tomto směru je absence jednotného zástupce italského islámu, který by byl schopný reprezentovat muslimskou komunitu v jednáních s vládními orgány tak, jak je tomu ustanoveno v 8. článku italské ústavy³². Islám jako takový není homogenní a postrádá jasnou hierarchii či strukturalizaci, jako tomu je například u katolicismu, proto se zdá téměř nemožné najít jednu konkrétní asociaci, která by dokázala fungovat jako zastupující orgán všech italských muslimů.³³

Oficiální uznání by ve všech ohledech přineslo obrovskou úlevu jak islámu, tak státu, který by tak získal větší přehled nad muslimskou komunitou a možnost

²⁷ Atto costitutivo, *La Confederazione Islamica Italiana*.

²⁸ LA CONFEDERAZIONE ISLAMICA ITALIANA, *Cesnur*.

²⁹ Islam: nasce Confederazione islamica Italia, unite 250 moschee, *ANSAMED*.

³⁰ Consiglio Direttivo, *La Confederazione Islamica Italiana*.

³¹ MORUCCI, C.: I rapporti con l'Islam italiano: dalle proposte d'intesa al Patto nazionale, *Stato, Chiesa e pluralismo confessionale*, str. 2.

³² Italská republika. Ústava Italské republiky. Článek 8.

³³ ACOCELLA, I., PEPICELLI, R.: *Transnazionalismo, cittadinanza, pensiero islamico. Forme di attivismo dei giovani musulmani in Italia*, nečíslováno.

její kontroly. Současná situace působí mnoho komplikací. Islám kupříkladu nemůže využívat daňových úlev pro své modlitebny a je pro něj mnohem složitější získat povolení k samotné jejich výstavbě. V důsledku toho vzniká velké množství skrytých modliteben (např. v garážích), o nichž stát nemá žádné informace a které potenciálně mohou být místem radikalizace.³⁴

Dalším problémem je kupříkladu nedostatečná transparentnost zahraničních islámských organizací a charit, které často financují zdejší islámská náboženská centra. Řešení této situace by teoreticky přineslo povolení tzv. *Otto per mille* (osm promile). Tuto daň, kterou tvoří osm promile z fixní daně příjmů fyzických osob, mají Italové v každoročním daňovém přiznání možnost odkázat buď státu, který pak shromážděné finance věnuje na účely jako finanční podpora v případě přírodních katastrof, podpora uprchlíků, světový hladomor, ochranu kulturních památek apod., či jedné z náboženských konfesí.³⁵ Vybírat však mohou občané pouze z přiloženého seznamu náboženství uznaných státem, mezi nimiž pochopitelně islám není. *Otto per mille* je daní povinnou, v případě neuvedení preferencí je tedy tato částka distribuována mezi všechny nabízené příjemce, a to úměrně podle preferencí, které vycházejí z voleb ostatních občanů.³⁶ Italský islám tak každoročně přichází odhadem o potenciální částu asi 30 milionů eur.³⁷

Centra často obcházejí vzniklé byrokratické problémy a organizují se do tzv. *APS - Associazioni di Promozione Sociale*, tedy jakási sdružení pro sociální podporu, náboženství je pak vloženo jako jedna z mnoha aktivit asociace, či tzv. *ONLUS - Organizzazione Non Lucrativa di Utilità Sociale* – jakési sociální neziskové organizace, které umožňují centřům daňové úlevy.³⁸

Poslední pokus o dohodu se státem zatím proběhl v roce 2017, kdy nová Rada pro vztahy s islámem ustanovená roku 2016 tehdejším ministrem vnitra Angelinem Alfano, představila tzv. *Patto nazionale per l'islam italiano*³⁹ (Národní dohoda pro italský islám). Tento pakt podepsal ministr vnitra, v té době již Marco

³⁴ CIOCCA, F.: *L'Islam italiano: Un'indagine tra religione, identità e islamofobia*, nečíslováno.

³⁵ 8 per mille: cos'è, come funziona, quali sono i beneficiari? *Italia non profit*.

³⁶ ACQUAVIVA, M.: 8 per mille: è obbligatorio? *La Legge per Tutti*.

³⁷ CIOCCA, F.: *L'Islam italiano: Un'indagine tra religione, identità e islamofobia*, nečíslováno.

³⁸ *Idem*.

³⁹ Patto nazionale per un Islam italiano. *Consiglio per i rapporti con l'islam italiano*.

Minniti, a 10 islámských asociací, nejedná se však o dohodu se státem jako takovou. Prozatím byla podepsána pouze obecná deklarace cílů, která se zdá být vcelku slibným krokem vstříc oficiálnímu uznání státem. Momentálně však proces stojí na mrtvém bodě.

K 31. srpnu 2016 disponuje Itálie 906 modlitebnami, 341 islámskými centry a 6 mešitami: La Grande Moschea di Roma, Ravenna, Colle d'Elsa, Segrate Milano, Catania, Brescia.⁴⁰ Tyto budovy jsou tzv. mešity ad hoc, tzn. že za prvé splňují architektonické prvky v podobě kupole a minaretu, za druhé jsou italskými úřady uznány jako tzv. *luoghi di culto*, tedy místo uctívání či kultu.⁴¹

3 Città Metropolitana di Bologna

Bologna je hlavním sídlem a zároveň jednou z provincií (italský ekvivalent českých okresů) středo italského regionu Emilia-Romagna. Od 1. ledna 2015 došlo k nahrazení původní provincie administrativním statutem metropolitního města, který se však v praxi nijak neliší od původní provincie. Metropolitní město se skládá z 55 *comune*, tedy jakýchsi komunálních celků či obcí.⁴² Podle údajů italského národního statistického úřadu (*Istat*) měla k 31. prosinci 2019 provincie 1 017 806 obyvatel⁴³, 391 412 z nich pak sídlí přímo v *comune* hlavního města regionu. *Comune di Bologna* se skládá ze šesti čtvrtí: Borgo Panigale, Navile, San Donato – San Vitale, Porto – Saragozza, Savena a Santo Stefano.⁴⁴

Hlavní město stejnojmenné metropole leží ve střední Itálii mezi vrcholky Toskánsko-emiliánských Apenin a Pádskou nížinou. Díky své lokaci slouží město již od dob starověkých Římanů jako důležitý dopravní uzel spojující jih a sever, z Bologně lze snadno dosáhnout různých metropolí jako Benátky, Florencie, Milán či Řím.⁴⁵ Roku 1088 zde byla otevřena vůbec první univerzita v západním světě. Bologna se tak po boku Paříže stala nejvýznamnější evropskou kulturní

⁴⁰ ANGELUCCI, A., BOMBARDIERI, M., TACCHINI, D.: *Islam e integrazione in Italia*, nečíslováno.

⁴¹ CUCINIELLO, A.: *Luoghi di culto islamici in Italia: tipologie e dati*, Fondazione ISMU.

⁴² Che cos'è la Città metropolitana. *Città Metropolitana di Bologna*.

⁴³ Movimento della popolazione nella Città metropolitana di Bologna 2019. *I numeri di Bologna metropolitana*.

⁴⁴ Le tendenze demografiche a Bologna nel 2020. *I numeri di Bologna metropolitana*.

⁴⁵ Bologna. *Emilia Romagna Turismo*.

metropolí středověku.⁴⁶ Do města začali přicházet za studiem lidé z různých koutů světa, Bologna se tak kromě významné spojnice dopravních cest stala i křižovatkou mnoha lidí rozmanitých národností a tento multikulturní charakter jí zůstal dodnes.

3.1 Islám v metropolitním městě Bologna

Podle údajů nadace ISMU (*Iniziativa e studi sulla multiethnicità* – Iniziativa a studie multiethnicity) obývá region Emilia-Romagna asi 182 000 muslimů, což se rovná cca 13% celkového počtu islámských věřících v zemi. Podle vyjádření prezidenta a mluvčího Unie islámských komunit a organizací (UNOII) Yassina Lafrani tvoří islám v boloňské provincii přibližně 44 000 věřících, asi 25 000 z nich pak sídlí přímo „pode dvěma věžemi“⁴⁷, což v přeneseném slova smyslu znamená uvnitř hradeb města, v jehož centru se nachází dominanty Bologni - věže *Torre degli Asinelli* a *Torre Garisenda*.

Výzkum náboženských komunit v Bologni, který roku 2018 vydala *Osservatorio sul pluralismo religioso* (Observatoř zabývající se náboženským pluralismem) ukázal existenci 55 aktivních islámských center v Metropolitním městě Bologna (tedy provincii), největší koncentraci pak odhalila přímo v comune di Bologna, kde se nachází 18 z těchto. Tato centra jsou velice heterogenní, liší se od sebe v mnoha různých směrech, ať už jde o etnické či národní zaměření, náboženskou ideologii apod. Jedná se majoritně o centra marocká, pákistánská, bengálská a kosovská.⁴⁸ Drtivá většina z nich se hlásí k sunně, v obci San Pietro in Casale však můžeme najít i hlavní sídlo asociace *The Ahmadiyya Muslim Jama'at*, která se již podle názvu hlásí k ahmadije⁴⁹ - islámskému reformistickému hnutí pocházejícímu z indického Pandžábu⁵⁰.

Historie islámské komunity v Bologni se začíná psát přibližně v 70. letech 20. století. Ačkoliv ve městě již od 60. let existovaly skupiny muslimů, ve valné většině studentů místní alma mater, přicházející ze Sýrie, Palestiny a

⁴⁶ ZIZI, M.: Bologna. *Istituto della Enciclopedia Italiana fondata da Giovanni Treccani*.

⁴⁷ Islam Bologna, le cifre del culto a Bologna: 18 centri per 25mila fedeli. *BOLOGNATODAY*.

⁴⁸ Aspettative e bisogni delle comunità religiose a Bologna. *Osservatorio sul pluralismo religioso* str. 62.

⁴⁹ La prima mappatura dei centri islamici in Emilia-Romagna. *Assemblea Legislativa Regione Emilia-Romagna*, str. 18.

⁵⁰ KROPÁČEK, L.: *Duchovní cesty islámu*, str. 205.

Jordánska⁵¹, bylo to právě až v průběhu 70. let, kdy se tato formující se komunita začala shánět po vlastním sále, kde by mohla v pokoji praktikovat své modlitby. S pomocí farnosti San Vitale se tak skupině asi 15 muslimských studentů povedlo získat první modlitební sál, který se nacházel přímo v historickém centru města ve třetím patře paláce na náměstí Piazza Ravegnana, kde se dnes nachází knihkupectví Fetrinelli. Jednalo se o skromnou místnost o cca 20 m², kde se studenti scházeli k páteční modlitbě.⁵² Prostory však rychle přestaly být dostačující, a tak si skupina o pár let později pronajala nedaleký byt ve Via San Vitale 82, kde pak pořádala páteční modlitby, sobotní lekce islámské kultury a oslavy muslimských svátků.

Postupem času však i tento byt přestal stačit potřebám rychle se rozšiřující komunity, což vedlo k častým konfliktům s majiteli nemovitosti, kterým se nelíbily rostoucí přílivy věřících. Roku 1989 byli muslimové donuceni opustit prostory v ulici San Vitale, komunita se tak na nějaký čas ocitla ve složité situaci bez prostorů ke společné modlitbě a setkávání.⁵³ Započaly tak rozhovory s administrativou města, která nakonec muslimům poskytla prostory staré tělocvičny v komplexu bývalé školy v ulici Via Massarenti⁵⁴. Tato společná dohoda mezi boloňskými muslimy a zástupci obce fakticky znamenala jakési první oficiální uznání ze strany místní administrativy.

Bylo to právě na přelomu 80. a 90. let, kdy se začala měnit struktura této komunity – z univerzitních studentů se stávali mladí absolventi hledající zaměstnání, do země začaly postupně přicházet i muslimské ženy a přistěhovalce převážně ze zemí blízkého východu, přicházející za studiem, začali nahrazovat imigranti ekonomičtí, tedy lidé přicházející za prací, hlavně Maročané a Bengálci.⁵⁵ V nově vzniklém centru komunita pořádala nejen páteční modlitby, ale mimo jiné i kurzy arabštiny či lekce islámské kultury pro širokou veřejnost. Začala zde také budovat

⁵¹ MANCUSO, A.: *La presenza islamica in Italia: forme di organizzazione, profili problematici e rapporti con le Istituzioni*. str. 6.

⁵² CEVENINI, D., D'ONOFRIO, S.: *Incontri con l'altro e incroci di culture. 'Uyun al-Akhbar. Studi sul mondo islamico*, str. 297.

⁵³ *Idem*.

⁵⁴ CONTI, B.: *Towards a pluralistic society: Good practices in the integration and social inclusion of Muslims in Italian cities*, str. 47.

⁵⁵ Islam, comunità plurali. L'esperienza della CIB. *Youtube*.

vlastní knihovnu, ta poté sloužila jako bohatý zdroj informací řadě studentů či novinářů zajímajícím se o islámskou kulturu.

3.2 Centro di cultura islamica di Bologna

V důsledku rostoucí islámské populace došlo roku 1990 k přetvoření dosavadní modlitebny na asociaci *Centro di cultura islamica di Bologna* (tj. Centrum islámské kultury v Bologni). Důležitým faktorem, co se této komunity a jejího vstupu do veřejného prostoru města týče, byla válka v bývalé Jugoslávii. Během tohoto konfliktu centrum vyvíjelo důležitý aktivismus především v oblasti pomoci a solidarity s bosenskými muslimy. Tyto aktivity došly uznání i ze strany městských institucí a přinesly asociaci větší viditelnost a respekt v očích veřejnosti.⁵⁶ Rostl i počet muslimů ve městě, což umožnilo centru vyvíjet větší množství aktivit a různých akcí. Poslední dekáda 20. století se nesla v duchu mezináboženského i mezikulturního dialogu, za středo levicové vlády starosty Waltera Vitaliho (mandát 1993–99) centrum udržovalo dobré vztahy s městskými institucemi i obyvateli.

S nástupem nového tisíciletí však přišel zvrát a situace se začala měnit k horšímu. Komunální volby roku 1999 ovládl Giorgio Guazzaloca, hlavní město regionu se tak poprvé od konce druhé světové války ocitlo pod vládou pravice.⁵⁷ Nový starosta a jeho administrativa sice dále pokračovali v mezináboženském dialogu, spolupráce však značně zpomalila. Událostí, která předznamenala novou éru vztahů mezi městem a asociací bylo roku 2000 odsunutí sídla muslimské asociace do původně industriální haly v ulici Via Pallavicini. Tento akt znamenal odsunutí hlavního sídla boloňské muslimské komunity nejen mimo centrum, ale doslova za hranice města na periferii mimo zrak veřejnosti. Objekt, původně vlastněný soukromou osobou, později odkoupilo město a uzavřelo s centrem smlouvu o pronájmu.⁵⁸

Dalším faktorem, který negativně ovlivnil vztahy muslimů se zbytkem města, byly útoky na Světové obchodní centrum z 11. září 2001 a následné

⁵⁶ CONTI, B.: *Towards a pluralistic society: Good practices in the integration and social inclusion of Muslims in Italian cities*, str. 47.

⁵⁷ La notte della verità di Bologna non più rossa. *La Repubblica*.

⁵⁸ CONTI, B.: *Towards a pluralistic society: Good practices in the integration and social inclusion of Muslims in Italian cities*, str. 47.

atentáty v Londýně a Madridu, v jejichž důsledku ovládly společenský diskurz v Bologni, stejně jako ve zbytku západního světa, převážně islamofobní nálady, a dosavadní úspěchy a nadšení 90. let byly nenávratně ztraceny. Spolupráce s ostatními asociacemi a institucemi ve městě byla téměř úplně přerušena či omezena na minimum. Je třeba zmínit, že Bologna má jakožto město dlouhou historickou tradici vlády levice, velmi důležitý post, a to i na italské poměry, zde však zastává i katolická církev, která silně ovlivňuje společenský diskurz. Městská kurie v počátcích let 2000' sehrála klíčovou roli v šíření islamofobních nálad. Kupříkladu pastýřský list kardinála Giacoma Biffiho, boloňského arcibiskupa v letech 1984-2003, určený místní diecézi, který se mimo jiné dotýká i téma migrace, velice negativně ovlivnil mezináboženské vztahy na přelomu tisíciletí. Kardinál v listu naléhá na italskou vládu, aby upřednostňovala přistěhovalce z řad křesťanů, a naopak varuje před občany muslimských zemí, jejichž kultura je podle něj příliš vzdálená od té italské.⁵⁹

Když se tedy na počátku roku 2007⁶⁰ začaly ve městě objevovat první plány na případnou výstavbu mešity, místní obyvatelé vnímali islám, přes jeho již téměř dvacetiletou přítomnost, jako něco zcela cizího a neznámého, potenciálně velmi nebezpečného, co navíc odsuzovala i místní katolická církev.

3.3 Problematika stavby mešity

Při zkoumání této problematiky je potřeba si uvědomit, že mešita v prostředí nemuslimských zemí, její funkce a symbolika pro tamní věřící, se v některých směrech značně liší od zemí s islámskou většinou. Mešita v tradičním podání islámských zemí je místem primárně kultovním. V krajinách, kde jsou však muslimští věřící pouhou náboženskou menšinou, se mešita nutně přizpůsobuje kontextu, který jí obklopuje, její funkce již není primárně jen duchovních, ale také kulturní.

Mešita v zemích imigrace je místem, kde potomci přistěhovalců získávají znalosti o kultuře a jazyku svých rodičů a prarodičů. Místem kde probíhá

⁵⁹ BIFFI, G.: *La citta di San Petronio nel terzo millennio*.

⁶⁰ CONTI, B.: Islam as a new social actor in Italian cities: mosque controversies as sites of inclusion and separation. *Religion, State & Society*, str. 7.

mezináboženský dialog.⁶¹ Místem, které se aktivně podílí na integraci svých věřících, poskytuje jim podporu a pomoc orientovat se v praktických či byrokratických problémech, které přináší nové prostředí. Právě mešita často bývá první institucí a v přeneseném slova smyslu jakýmsi prvním orientačním bodem, k němuž se upíná muslimský přistěhovalec těsně po příchodu do cizí země a kde navazuje první společenské kontakty.⁶²

Pokud se pohybujeme v italském kontextu, potažmo v kontextu západních zemí, uvádí Stefano Allievi tři typy mešity. Prvním z nich jsou prosté modlitebny zařízené většinou v prostorech původně určených k jiným využitím jako bývalé obchody, garáže, byty apod., druhým pak náboženská centra, která vznikají oficiálně za jiným účelem, většinou jako centra kulturní. Třetím a posledním typem jsou tzv. mešity *ad hoc* – tedy postavené za tímto jedním účelem a splňující tradiční architektonické prvky v podobě kupole a minaretu. Takovýchto budov však najdeme na území Itálie pouze jedno procento.⁶³ Otázkou zůstává, proč vlastně muslimská komunita v Bologni tolik toužila po tomto posledním typu modlitebny.

Existence mešity *ad hoc* je pro muslimy v neislámských zemích především otázkou symboliky. Ačkoliv islámská centra a modlitebny disponují vším, co jim poskytuje schopnost uspokojit každodenní liturgické potřeby svých věřících, nemůžou nabídnout dostatečnou viditelnost a důstojnost, po níž tato komunita touží. Stavba oficiální mešity by muslimským občanům poskytla ujištění, že i oni jsou plnohodnotnou a veřejností uznanou součástí města.⁶⁴ Podle Stefana Allieviho navíc malé modlitebny často zažívají šikanu ze strany úřadů. Jedná se většinou o věci týkající se byrokracie či technických problémů jako např. nedodržení protipožárních či bezpečnostních norem, které jsou však selektivně aplikovány pouze na muslimské modlitebny⁶⁵.

⁶¹ ACOCELLA, I., PEPICELLI, R.: *Transnazionalismo, cittadinanza, pensiero islamico*, nečíslováno.

⁶² CIOCCA, F.: *L'Islam italiano: Un'indagine tra religione, identità e islamofobia*, nečíslováno.

⁶³ *Idem*.

⁶⁴ CHIODELLI, F.: La spazialità islamica nelle città italiane: rilevanza, caratteristiche ed evoluzione, *GSSI Urban Studies*, str. 11.

⁶⁵ ALLIEVI, S.: *La guerra delle moschee. L'Europa e la sfida del pluralismo religioso*, nečíslováno.

Otázka mešity se v Itálii stala věcí politickou. Italský právní systém nevěnuje příliš pozornosti normám upravujícím podmínky vzniku nových náboženských míst. Právní rozhodování o náboženských budovách leží dle 17. článku italské ústavy v rukou jak státu, tak jednotlivých regionů.⁶⁶ Úkolem státní legislativy v tomto případě je určit základní principy a normy, kterými by se poté měla řídit legislativa regionální. Itálii však dodnes chybí podobný zákon, který by do procesu vnesl pravidla a jednotnost. Jediné, čím se tedy regiony v podobné situaci mohou řídit, je legislativa týkající se územního plánování, podle níž se místa kultu řadí mezi věci veřejného zájmu a jako takové musí být nutně zahrnuty do územního plánu a alespoň částečně financovány. Normy upravující podmínky vzniku nového místa kultu se liší region od regionu, většina z nich však určitým způsobem znevýhodňuje náboženství, která nemají podepsanou dohodu se státem.⁶⁷

3.3.1 Příklad boloňské mešity

Bylo by chybné tvrdit, že za neúspěchem boloňského projektu stojí pouze italský právní systém, islamofobní veřejnost či katolická církev. Jak jsme již zmínili, muslimská komunita v Bologni se v průběhu let velice diferenciovala, objevovali se zde přistěhovalci z různých zemí, kteří do Itálie přicházeli z různých důvodů a zákonitě tak žádali rozdílné potřeby. Brzy se tak muslimové v provincii rozdělili do velkého množství názorově nejednotných islámských center, ačkoliv Centro di Cultura Islamica di Bologna si udrželo status největšího a nejdůležitějšího celku. Na vině částečně může být i lokalita, v níž se sídlo asociace nachází, umístění uvnitř hradeb města, kde pracuje či studuje většina občanů, by zcela určitě zajistilo centru větší viditelnost a potenciál stát se hlavním orientačním bodem pro místní muslimskou komunitu.⁶⁸

Roku 2002 se islámskému centru podařilo získat pozemek o rozloze 7000 m² v ulici Via Felsina, o rok později už začala vézt neformální rozhovory s obcí o možnosti výstavby mešity na tomto pozemku. Tehdejší středo levicová vláda

⁶⁶ Italská republika. Ústava Italské republiky. 17. Článek.

⁶⁷ CONTI, B.: *Towards a pluralistic society: Good practices in the integration and social inclusion of Muslims in Italian cities*, str. 47.

⁶⁸ CONTI, B.: Islam as a new social actor in Italian cities: mosque controversies as sites of inclusion and separation. *Religion, State & Society*, str. 8.

starosty Giorgia Guazzaloca však měla s pozemkem jiné záměry, parcelu ve Via Felsini chtěla využít k rozšíření přilehlé školy, proto přišla s nabídkou výměnného obchodu. Jednání v té době však ještě nepřinesla žádný výsledek.

V roce 2004 se zvolením starosty Sergia Cofferatiho vláda města navrací opět do rukou levice, nová administrativa se ukazuje jako mnohem otevřenější jakýmkoliv jednáním s muslimskou komunitou. O tři roky později vznáší město požadavek o poskytnutí půdy v ulici Via Felsini, na němž plánuje rozšíření sousední školy, výměnou centru nabízí pozemek v zemědělsko-potravinářské zóně *Centro AgroAlimentare di Bologna*⁶⁹, nacházející se ve čtvrti San Donato, přesněji v části Pilastro.

Centrum tuto nabídku přijalo a stavba nového centra s mešitou byla schválena. Dohoda z května 2007 počítala s pozemkem o rozměrech asi 52 000 m² - 6000 m² určených na vnitřní prostory centra, zbytek pak na venkovní zeleň a především přilehlé parkoviště, které v současné lokalitě v ulici Via Pallavicini chybělo.⁷⁰ Administrativa města podmínila stavbu dvěma požadavky. Za prvé vytvořením nadace, která by garantovala transparentnost financování mešity. Druhou podmínkou byl podpis asociace UCOfI, k níž je boloňská islámská asociace přidružená, pod tzv. *Carta dei valori della cittadinanza e dell'integrazione*⁷¹ (tedy Charta občanských hodnot a integrace). Dokument byl vydán v dubnu 2007 orgánem *Consulta dell'islam italiano* (Rada pro italský islám) toho času vedeným tehdejším ministrem vnitra Giulianem Amato. Tento poradní orgán vytvořený roku 2005 z vůle předchozího ministra vnitra Giuseppeho Pisanu byl složen ze šestnácti zástupců z řad nejvýznamnějších islámských italských organizací: COREIS, italská frakce Muslim World League, UCOfI, *Unione Islamica in Occidente* (UIO) a ismá'ilíjská komunita v Itálii.⁷² Charta občanských hodnot a integrace připomíná svým obsahem ústavu, dokument obsahuje soupis obecných hodnot a principů italské republiky platných pro všechny, kteří se přejí zde usadit, bez ohledu na jejich kulturní, etický či náboženský původ.⁷³ UCOfI

⁶⁹ Cosa è il CAAB. CAAB.

⁷⁰ CEVENINI, D., D'ONOFRIO, S.: *Incontri con l'altro e incroci di culture. 'Uyun al-Akhbar. Studi sul mondo islamico*, str. 297.

⁷¹ Carta dei Valori, della Cittadinanza e dell'Integrazione. *Ministero dell'Interno*.

⁷² Approfondimento. La composizione della Consulta, *Ministero dell'Interno*.

⁷³ Carta dei Valori, della Cittadinanza e dell'Integrazione. *Ministero dell'Interno*.

jako jediná z asociací Consulta dell'islam italiano odmítala tento dokument schválit.⁷⁴

Schválení projektu vyvolalo masivní reakci ze strany veřejnosti, médií, církve i některých politických stran, a to nejen na úrovni města, provincie či regionu, ale na úrovni celostátní. Hlavními protagonisty odporu proti stavbě mešity, která by se rozměry stala největším islámským centrem v severní Itálii, se staly pochopitelně zástupci opoziční středo pravice⁷⁵. Jednalo se především o stranu *Lega Nord* (Liga severu), obecně označovanou jako populistickou a často obviňovanou z xenofobie. Velice diskutovanými se staly především provokace jednoho ze členů strany a zároveň tehdejšího viceprezidenta senátu Roberta Calderoliho, který v září 2007, krátce před začátkem Ramadánu prohlásil, že je připraven uspořádat tzv. „*maiale-day*“ (den prasat) či soutěž o nejhezčího vepře na pozemku, kde by měla stát budoucí mešita.⁷⁶ Svou roli v odporu proti projektu hrála i tzv. *Lega antidiffamazione Cristiana* (Liga proti hanobení) – nezisková křesťanská asociace, podle vlastních slov pod patronátem baziliky Il Santuario di San Luca – která vytvořila spolu s Lega Nord jakousi osu odporu⁷⁷, svoje webové stránky pak využívala jako platformu pro šíření řady článků a argumentů proti mešitě.⁷⁸

Vyvolaná debata nakonec donutila vedení města, aby k jednáním přizvala i obyvatele části Pilastro, to se však záhy ukázalo jako ne úplně šťastný krok. Již první rozhovory, které byly otevřeny veřejnosti, se vyznačovaly ostrou komunikací, vzájemnými výhrůžkami a obviňováním, proto se městská administrativa rozhodla jednání pro veřejnost znovu uzavřít a přizvat ke stolu pouze zástupce občanských výborů čtvrti San Donato. Během září a října 2007 byla uskutečněna 4 setkání⁷⁹, během nichž měli zástupci občanů možnost promluvit o svých obavách, islámské centrum mělo naopak možnost představit přítomným osobám svou historii, aktivity a současné podmínky v budově v ulici

⁷⁴ La Carta dei Valori che l' Ucoii non ha firmato. *La Repubblica*.

⁷⁵ Moschea, dietrofront del Comune. *Il Resto del Carlino BOLOGNA*.

⁷⁶ Bologna, si infiamma lo scontro sulla moschea Calderoli: "Un maiale-Day contro l'Islam". *La Repubblica*.

⁷⁷ PETER, F., ORTEGA, R.: *Islamic movements of Europe*, str. 356.

⁷⁸ MOSCHEA...NO GRAZIE!!. *Lega Antidiffamazione Cristiana*.

⁷⁹ Percorso partecipato per la realizzazione di un luogo di culto per le persone che professano la confessione islamica (Moschea di Bologna). *Regione Emilia-Romagna*.

Via Pallavicini, které podle slov přítomných již nebyly adekvátní s ohledem na rostoucí počty věřících. Zástupci asociace zároveň představili svou představu o tom, jak by budoucí mešita měla vypadat. V podstatě se jednalo o jakési náboženské centrum složené z atria, umýváren, modlitební místnosti pro muže, modlitební místnosti pro ženy a děti, zasedací místnosti, knihovny a dalších prostorů jako skladu či kanceláří. Objekt měl obsahovat i venkovní prostory se zelení a parkovištěm.⁸⁰ Na konci jednání pak vznikla nová dohoda, která upravovala původní plánované rozměry, navíc se dále nepočítalo s pozemkem v zóně Centro AgroAlimentare, byla zvolena nová parcela, stále však v části Pilastro, přesněji v ulici Via Fiorini.⁸¹

Rozhovory nakonec selhaly a město se rozhodlo od nabídky ustoupit. Příčin neúspěchu bylo hned několik. Oficiálně došlo k ukončení jednání vinou centra, které odmítlo podepsat *Protocollo d'intesa*⁸² (Protokol o dohodě), zásadní dokument týkající se založení již zmíněné nadace. Faktem je, že situace ve městě projektu rozhodně nepřála, ba naopak. Žádost islámského centra přišla v době, kdy lidé stále čerstvě držely v mysli tragické záběry teroristických útoků z New Yorku, Londýna a Madridu a stavba mešity pro ně přirozeně znamenala potenciální nebezpečí, místo radikalizace a líhně budoucích teroristů. V prospěch nehrála ani nálada boloňské kurie. Projekt však neměl podporu ani ve zbytku muslimské komunity, což se rozcházelo s oficiálními slovy islámské asociace, která prezentovala budoucí mešitu jako náboženské centrum pro všechny muslimy ve městě, potažmo i mimo něj. Ačkoliv se ostatní modlitebny nikdy nevyjádřily proti stavbě mešity, nikdy ji ani veřejně nepodpořily, což byl logický krok vzhledem k tomu, že nově vzniklé centrum by teoreticky mohlo ohrozit jejich vlastní existenci.⁸³ Tento fakt logicky vyvolal pochybnosti o adekvátnosti plánovaných rozměrů k reálným potřebám věřících. Hlavním iniciátorem těchto pochyb se stal kontroverzní italský novinář a politik,

⁸⁰ Percorso partecipato per la realizzazione di un luogo di culto per le persone che professano la confessione islamica. *Comune di Bologna*.

⁸¹ CEVENINI, D., D'Onofrio, S.: *Incontri con l'altro e incroci di culture. 'Uyun al-Akhbar. Studi sul mondo islamico*, str. 304.

⁸² COMUNE DI BOLOGNA PROTOCOLLO D'INTESA tra Comune di Bologna e l'Associazione Centro di Cultura Islamica di Bologna, *COMUNE DI BOLOGNA*.

⁸³ CONTI, B.: *Towards a pluralistic society: Good practices in the integration and social inclusion of Muslims in Italian cities*, str. 47.

naturalizovaný Egyptan, známý kritik islámu a toho času zástupce ředitele známého italského deníku *Corriere della Sera* – Magdi Allam.⁸⁴

Projekt nenašel podporu ani u celonárodních islámských organizací, kamenem úrazu se v tomto případě stalo především napojení centra na asociaci UCOII, a to i přesto že organizace v červnu roku 2007 podepsala Chartu hodnot. Kupříkladu syn zakladatele asociace COREIS a zároveň její současný prezident Yahya Pallavicini na jednom z regionálních slyšení označil UCOII za rakovinu islámu a požádal zastupitele comune di Bologna o zastavení procesu jednání s islámským centrem.⁸⁵

3.3.2 Současná situace

V roce 2018 představil současný starosta města Virginio Merola plán dohody s islámským centrem, jejímž předmětem by byl pozemek v ulici Via Felsina, vlastněným islámským centrem a objekt v ulici Via Pallavicini - nemovitost ve vlastnictví města, v níž se nachází sídlo islámského centra a kterou si centrum již několik let pronajímá. V zásadě se jednalo o výměnou dohodu, v rámci níž by město získalo pozemek ve Via Felsina o rozloze 6587m², výměnou za to by centrum na příštích 99 let získalo tzv. *diritto di superficie*⁸⁶ tj. právo stavby na pozemku Via Pallavicini. Diritto di superficie je ukotvené v Občanském zákoníku, poskytuje svému majiteli právo udržovat cizí pozemek či na něm dokonce stavět.⁸⁷ V dohodě se do budoucnosti počítalo s úplným přechodem vlastnictví do rukou islámského centra, které by objekt ohodnocený na 305 tisíc euro mohlo odkoupit za částku úměrně se snižující každých deset let. Pokud by tak chtělo udělat po deseti letech, zaplatilo by centrum 250 tisíc, po dvaceti letech by to bylo 222 tisíc atd.⁸⁸

V červenci téhož roku představil Virginio Merola spolu s prezidentem UCOII Yassinem Lafram na tiskové konferenci dohodu veřejnosti. Dokument, na

⁸⁴ALLAM, M.: Bologna, maxi moschea per pochi fedeli, *Corriere della Sera*.

⁸⁵ BIGNAMI, S.: Il vicepresidente Coreis contro l'Ucoii. No di Mancuso. *La Repubblica* BOLOGNA.

⁸⁶ Bologna, il Comune cede il Centro di cultura islamica tramite permuta. *La Repubblica*.

⁸⁷ ITALSKÁ REPUBLIKA. Článek 952–956 Občanského zákoníku Italské republiky.

⁸⁸ PERMUTA ALLA PARI TRA IL COMUNE DI BOLOGNA E L'ENTE DI GESTIONE DEI BENI ISLAMICI IN ITALIA DI IMMOBILI IN BOLOGNA VIA PALLAVICINI N. 13 E VIALE FELSINA. *Comune di Bologna*.

němž se obě strany shodly však musel být schválen ještě městskou radou. Ačkoliv na rozdíl od diskurzu v letech 2007-2008 nikdo ze zúčastněných nezmínil jakékoliv plány na stavbu mešity, naopak prezident Lafram striktně odmítal tyto polemiky⁸⁹, dohoda opět vyvolala velmi silnou reakci veřejnosti.

Tento odpor byl již tradičně vedený stranami Lega Nord a Forza Italia, které rychle zahájily opoziční kampaň a založily protestní petici.⁹⁰ Městská rada přesto dala v září 2018 dohodě zelenou,⁹¹ to však koalici nezastavilo. V listopadu téhož roku strany společně představily na tiskové konferenci v Paláci d'Accursio (radnice města) stížnost, podepsanou asi 4 tisíci občanů, směřovanou regionálnímu sídlu úřadu *Corte dei Conti* (italská obdoba Nejvyššího Kontrolního Úřadu), která upozorňovala na údajné porušení zákonů.⁹² Stížnost však podle všeho zůstala bez odezvy.

Centrum tedy do dnešního dne sídlí v ulici Via Pallavicini, kde spravuje i nejnavštěvovanější modlitebnu provincie – mešitu an-Núr, v níž se podle slov ředitele centra Adela Sh Deeb Adela sejde při páteční modlitbě až 600 věřících.⁹³ Ve funkci prezidenta asociace v současnosti řídí Abdul Razak Tartoussi, jako imám zde slouží původem egyptský zubař Said Mahdy.⁹⁴

3.4 Comunità Islamica di Bologna (CIB) a mezináboženské vztahy

Výrazné zlepšení komunikace mezi městem a muslimskou částí obyvatelstva přineslo založení Comunità Islamica di Bologna (tedy Islámská komunita v Bologni) v červnu 2014.⁹⁵ Podle vlastních slov vzniklo toto hnutí jako reakce na roztržičnost tamní islámské scény, jeho cílem je spojit existující muslimské asociace v jednotnou skupinu, která by byla schopná komunikovat

⁸⁹ ROSATO, P.: Bologna, l'area di via Pallavicini diventa del centro islamico. *Il Resto del Carlino BOLOGNA*.

⁹⁰ DI LEONARDO, N.: Raccolta firme 'no moschea', Bignami: "Da quella delibera non si torna più indietro". *Bologna Today*.

⁹¹ PERMUTA ALLA PARI TRA IL COMUNE DI BOLOGNA E L'ASSOCIAZIONE ONLUS ENTE DI GESTIONE DEI BENI ISLAMICI IN ITALIA, DI IMMOBILI IN BOLOGNA, VIA PALLAVICINI N. 13 E VIALE FELSINA, IN ATTUAZIONE DELLA DELIBERA DI CONSIGLIO IN DATA 24/09/2018 ODG. 374/2018 PG. 312748/2018 E DEL PIANO DELLE ALIENAZIONI E VALORIZZAZIONI ANNO 2018. *Comune di Bologna*.

⁹² SANGERMANO, A.: Moschea a Bologna, esposto Lega-Fi per fermarla. *DiRE*.

⁹³ FERRARO, M.: „Questa è la volta buona.“ Le voci di via Pallavicini fra speranze e le assicurazioni. *Corriere di Bologna*.

⁹⁴ MAZZANTI, F.: Un Ramadan nel segno della povertà. *Quindici*.

⁹⁵ CONTI, B.: Per una politica dell'inclusione dell'Islam e dei musulmani a Bologna. *European University Institute*.

s lokálními institucemi a zároveň přinesla zlepšení dialogu a spolupráce uvnitř samotné komunity.⁹⁶ CIB v současné době spojuje 13 z těchto celků.

Ve spolupráci s obcí pořádá řadu akcí otevřených veřejnosti jako např. *Ramadan in città* a v rámci něj tzv. *Iftar street*, kdy se muslimové sejdou, aby společně oslavili přerušeni celodenního půstu, a to přímo v historickém centru města, v ulici Via Torleone. Tato událost je otevřená všem obyvatelům města, jímž se tak komunita snaží blíže představit nejen jeden z klíčových bodů své tradice. Pojí se s ní množství aktivit jako přednášky, ale i zábavné aktivity jako možnost vyzkoušet si tradiční oblečení, ukázky arabské kaligrafie, tetování henou, ochutnávky tradičních sladkostí a pokrmů či předčítání pro děti v arabštině i italštině.⁹⁷ V roce 2019 se akce účastnil i starosta Virginio Merola či arcibiskup Matteo Zuppi.⁹⁸

V čele CIB od samotného založení stojí již dříve zmiňovaný Yassine Lafram, důležitá postava islámu nejen v Bologni, ale i celé Itálii. Narozen roku 1985 v marocké Casablance dorazil do Itálie roku 1998, od roku 2005 žije v Boloni, kde také vystudoval vysokou školu, roku 2016 získal italské občanství, od roku 2018 řídí i asociaci UCOII. Lafram se jako hlavní postava CIB angažuje v mezináboženském dialogu, především mezi věřícími třech největších abrahámovských náboženství. Doprovodil kupříkladu arcibiskupa Mattea Zuppiho na jeho vůbec první návštěvě mešity v ulici Via Ranzani.⁹⁹

Monsignor Matteo Maria Zuppi slouží jako boloňský arcibiskup od října roku 2015, kdy byl na tento post jmenován papežem Františkem.¹⁰⁰ Tento římskokatolický duchovní od počátku udržuje velmi dobré vztahy s islámskou komunitou a aktivně se angažuje v mezináboženském dialogu. Vřelé vztahy s místními muslimy mu však někteří občané mají za zlé, jak arcibiskup odhalil v jednom z rozhovorů pro Radio Plus. Podle mons. Zuppiho jedny z prvních dotazů, které dostával po nástupu do funkce, se týkaly právě jeho názorů na

⁹⁶ COMUNITÀ ISLAMICA DI BOLOGNA. *Osservatorio sul pluralismo religioso*.

⁹⁷ Comunità Islamica di Bologna. Ramadan #InCittà 2 – Bologna. *Facebook*.

⁹⁸ Comunità islamica di Bologna. In seimila per la fine del Ramadan a Bologna: "L'Iftar più grande d'Italia". *La Repubblica*.

⁹⁹ Comunità islamiche, il bolognese Yassine Lafram presidente nazionale dell'Ucoii. *La Repubblica*.

¹⁰⁰ Il cardinale Matteo Maria Zuppi. *Chiesa di Bologna*.

případnou stavbu mešity. „*Já pocházím z města, kde existuje mešita již 50 let (Řím), kde je problém? Ve spoustě evropských měst stojí mešity stejně jako jiné modlitebny.*“¹⁰¹ Arcibiskup přiznal, že po těchto vyjádřeních obdržel smršť anonymních dopisů, plných nenávisti a často i výhružek.¹⁰² Na znamení solidarity obdržel mons. Zuppi dopis nazvaný „Obětí a kytice pro arcibiskupa“, kde mu svým podpisem vyjádřilo podporu více než tisíc občanů, mezi nimi kupříkladu i Yassine Lafram, který sám přiznal, že v minulosti čelil mnoha nenávisným a výhružným dopisům.¹⁰³

Vice prezidentkou CIB je v současné době Rassmea Salah. Narodila se v Pavii do italsko-egyptské rodiny, vyrostla v lombardském městě Bresso, kde byla také později zvolena za městskou radní, čímž se stala první zahalující se ženou v Itálii na tomto postu. Dnes žije v Bologni s italským manželem marockého původu, aktivně se angažuje v boji proti islamofobii a otázkách pozice a práv muslimské ženy v italské společnosti.¹⁰⁴

CIB se od roku 2019 podílí spolu s asociací Centro di Cultura Islamica di Bologna a *Unione Mamme Musulmane Italiane* (Unie islámských muslimských matek) na pořádání letního tábora pro muslimské děti od 6 do 10 let (Campo Estivo per Bimbi Italiani Musulmani).¹⁰⁵ Projekt se setkal s poměrně rozpačitou reakcí boloňské kurie. Podle generálního vikáře arcibiskupa Mattea Zuppiho - monsignora Giovanni Silvagni – mezi aktivity na letním táboru pořádaném místní diecézí sice patří i modlitba, avšak většina činností nijak nesouvisí s vírou a každý rok se ho bez problému účastní řada dětí jiných či žádných vyznání. Dle svých slov chápe, že je důležité i vzdělání ve vlastní víře, ale to na věci nic nemění.¹⁰⁶

Samotné centrum na svých facebookových stránkách vysvětluje: „*Tento projekt byl vytvořen s myšlenkou na potřeby muslimských pracujících rodičů, kteří nevědí, jak zorganizovat volný čas svých dětí během letních prázdnin.*“

¹⁰¹ Favorevole alla moschea, minacce all'arcivescovo Zuppi. *BOLOGNATODAY*.

¹⁰² Zuppi: "Lettere anonime quando dissi: la moschea a Bologna? Dov'è il problema". *La Repubblica*.

¹⁰³ *Idem*.

¹⁰⁴ "Tutti parlano di velo, ma noi donne musulmane non siamo state interpellate.". *Redattore sociale*.

¹⁰⁵ Centro Cultura Islamica Bologna. [Salam a tutti!! Vi presentiamo un nuovo progetto...] *Facebook*.

¹⁰⁶ FRANCHINI, F.: Bologna, ecco il campo estivo islamico riservato ai bimbi musulmani. // *Giornale*.

*Normální letní tábory jsou příliš drahé a často se zde děti ocitají v katolickém, laickém či ateistickém prostředí. Proto jsme vymysleli tento projekt letního tábora, který je levný a plný islámských aktivit.*¹⁰⁷ Viceprezidentka islámské komunity Rassmea Salah se k věci vyjádřila následovně: *„Stejně jako existují tábory katolické a další aktivity pořádané místní kurií či skauty, i my máme potřebu učit své děti, které jsou během školního roku příliš zaneprázdněny, principům islámu.“* Projekt se již tradičně setkal s kritikou politických stran Forza Italia a Lega Nord.¹⁰⁸

Katolická asociace *Azione Cattolica dei Ragazzi* pořádá každoročně *Festa della Pace* (Oslava míru), mezináboženskou událost pro děti, naposledy v únoru roku 2020, tentokrát ve spolupráci právě s CIB a islámským kulturním centrem ve Via Pallavicini. V rámci události proběhla mimo aktivit pro děti i společná modlitba za účasti biskupa Mattea Zuppiho a prezidenta boloňské komunity Yassina Lafraniho, pro dospělé přednášel profesor Alessandro Vanoli – historik, spisovatel a expert na mezináboženský dialog.¹⁰⁹

3.5 Ostatní modlitebny v comune di Bologna

Nutno říct, že pokud se jedná o ostatní muslimské modlitebny v Bologni, je poměrně složité získat jakékoliv bližší informace. Velká část z nich, jak již bylo několikrát zmíněno, se nachází v provizorních, často skrytých prostorech bývalých obchodů, garáží apod. přestavěných na modlitebny. Jak se k tomuto problému vyjádřil Yassine Lafram: *„Vše, co chceme, jsou důstojné prostory, kde bychom se mohli modlit. Často býváme obviňováni, že se scházíme nelegálně v malých garážích, když však navrheme oficiální modlitebnu, přijde veto.“*¹¹⁰

Druhou nejstarší mešitou ve městě je mešita Abu Bakr v ulici Via Umberto Terracini. Modlitebna je navštěvovaná především Severoafričany. V roce 2013 byla kosovskou kulturní asociací Pendemi otevřena nová modlitebna v ulici Via Camillo Ranzani, těsně za hradbami historického centra. Asociace má v pronájmu prostory o třech pokojích, jedna z místností je určená ženám. Při

¹⁰⁷ Centro Cultura Islamica Bologna. [Salam a tutti!! Vi presentiamo un nuovo progetto...] *Facebook*.

¹⁰⁸ FRANCHINI, F.: Bologna, ecco il campo estivo islamico riservato ai bimbi musulmani. // *Giornale*.

¹⁰⁹ Festa della Pace 2020. *Azione Cattolica Bologna*.

¹¹⁰ Islam Bologna, le cifre del culto a Bologna: 18 centri per 25mila fedeli. *BOLOGNATODAY*.

páteční modlitbě se v mešitě sejde kolem 200 věřících, mezi nimiž nejsou zdaleka jen Kosované, ale muslimové různých národností (imám Imran Hossain Shohag je kupříkladu Bengálec). Od ostatních modliteben ve městě se liší tím, že je zvenku označená.¹¹¹ Roku 2016 uspořádala tato mešita ve spolupráci s farností Sant'Egidio, sídlící nedaleko v ulici Via San Donato, den otevřených kostelů a mešit, zdejší obyvatelé a věřící měli tak možnost navštívit jak islámskou, tak katolickou modlitebnu a navzájem se blíže poznat. Při této příležitosti mešitu navštívil i boloňský arcibiskup Matteo Maria Zuppi.¹¹²

Skryté v prostorách bývalých obchodů můžeme najít např. pákistánské kulturní centrum v ulici Via Magenta či islámské centrum „Umma“ v ulici Via Libia. V obyčejné garáži pak sídlí např. islámské kulturní centrum „Iqra“ v ulici Via Jacopo di Paolo. Tato asociace je na rozdíl od valné většiny ostatních center označená zvenku. Větší viditelnost jí zajišťuje i aktivní účast na sociálních sítích jako Instagram, Facebook či Youtube. Na těchto platformách kupříkladu každý pátek v živém přenosu promlouvá prezident centra Zalfiqar Khan, můžeme zde však nalézt i záznamy mezináboženských a mezikulturních debat, či výuková videa, jako například ukázkou rituálního omývání mrtvého.¹¹³ Některé modlitebny však zůstávají skryté jako je tomu u modlitebny „Umma“ v ulici Via Pellegrino Orlandi, která se stejně jako centrum „Iqra“ nachází v garáži, tentokrát ale bez jakéhokoli označení.

3.6 Významné muslimské komunity v ostatních comune

Za zmínku zde stojí i několik dalších komunit sídlících mimo comune di Bologna v ostatních částech metropolitního města. Na severovýchodě provincie, v comune di Baricella v ulici Via Giovannini se nachází sídlo *Associazione Hilal Sportiva e Cultura Marocchina* – marocké sociokulturní a sportovní nezávislé apolitické asociace. Ačkoliv slouží primárně jako národnostní centrum, Hilal podle vlastních slov považuje za hlavní body své činnosti především šířit znalosti o kultuře, náboženství a společnosti arabského světa a posilovat vztahy a dialog

¹¹¹ CEVENINI, D., D'Onofrio, S.: *Incontri con l'altro e incroci di culture. 'Uyun al-Akhbar. Studi sul mondo islamico*, str. 309.

¹¹² VELONÀ, P.: L'arcivescovo Zuppi in visita alla moschea, ma l'incontro tra religioni divide i fedeli. *Corriere di Bologna*.

¹¹³ IQRA CENTRO CULTURALE ISLAMICO. Lavare e avvolgere il morto. *Instagram*.

mezi marockou, potažmo arabskou komunitou a obyvateli comune.¹¹⁴ Podle prezidenta asociace Koubiho El Hassana založila Hilal roku 1997 skupina marockých přistěhovalců, kteří se spolu seznámili jako spoluhráči fotbalového týmu Amal v sousedním comune di Budrio. Asociace pak začala pořádat různé akce jako večere, koncerty, setkání a aktivity na podporu svých krajanů. Od roku 2008 také pořádá ve spolupráci s Marockým královstvím výměnné kulturní pobyty, jichž se v minulosti účastnilo i několik zástupců comune di Baricella. Roku 2010 vzniklo pod patronátem asociace kulturní centrum, kde se mimo modliteb pořádají i lekce arabštiny pro děti.

Velice prospěšnou aktivitou je podle slov prezidenta Koubiho podpora Marockých občanů, kteří si odpykali trest v italských věznicích. Asociace nabízí těmto lidem, kteří se v zemi často nacházejí bez rodiny a zázemí, pomocnou ruku s novým začátkem a návratem do normálního života. Asociace se mimo jiné v minulosti účastnila řady iniciativ na podporu integrace nejen marockých občanů, překonávání předsudků¹¹⁵ a podpory žen mezi imigranty.¹¹⁶

V samém středu boloňských Apenin, mezi údolními řek Reno a Setta, se rozkládá přírodní park zvaný Monte Sole, který svým územím zasahuje do tří comune - Marzabotto, Monzuno a Grizzana Morandi.¹¹⁷ Tato oblast je v Itálii známá především pro tragické události podzimu roku 1944, kdy zde příslušníci tankové divize granátníků SS zmasakrovali několik stovek nevinných obětí jako pomstu za napomáhání partyzánům.¹¹⁸

Počátkem 21. století na tomto místě byla založena nadace *Scuola di Pace Monte Sole* (Škola míru). Tato iniciativa vznikla s cílem šířit kulturu míru, pokojného soužití a vytvářet tak společnost bez xenofobie, rasismu a předsudků. Nadace stojí za řadou projektů jako např. *Pace a 4 voci* (Čtyři hlasy míru) - dětský tábor, jehož cílem bylo přivést na tomto symbolickém místě dohromady děti pocházející ze zneprátelených stran světových konfliktů (např. Izraelce a Palestince, Srbi a kosovské Albánce) a ukázat jim, že i národy, které si prošly

¹¹⁴ Cos'è l'Associazione Hilal? *Associazione hilal sportiva e cultura marocchina*.

¹¹⁵ Hilal: sport e cultura, non solo Islam. *IL MUNICIPIO DI BARICELLA*.

¹¹⁶ RELAZIONE FINALE CONVEGNO SULLA DONNA IMMIGRATA 08 marzo 2014 BOLOGNA. *Associazione hilal sportiva e cultura marocchina*.

¹¹⁷ Parco Regionale Storico di Monte Sole. *Emiliaromagnaturismo*.

¹¹⁸ L'Eccidio di Marzabotto. *Comitato Regionale Per Le Onoranze Ai Caduti Di Marzabotto*.

krvavou minulostí vzájemných konfliktů, mohou jednoho dne žít v míru, jako je tomu dnes v případě Itálie a Německa.¹¹⁹

Nadace v roce 2019 uspořádala ve spolupráci s Národním Úřadem pro ekumenismus a náboženský dialog, COREIS, UCOII a CII již druhý ročník letní školy pro mladé křesťany a muslimy. Program iniciativy se soustředil především na tři hlavní body významného listu Dokument o lidském bratrství za světový mír a společné soužití (*Documento sulla fratellanza umana per la pace mondiale e la convivenza comune*)¹²⁰ podepsaného v témže roce hlavou katolické církve - papežem Františkem a velkým imámem káhirské university al-Azhar - Ahmedem al-Tajíbem v Abu Dabí.¹²¹

V comune di Marzabotto můžeme dnes najít malou islámskou komunitu o počtu asi dvou stovek věřících, kterou zde zastupuje organizace *Associazione islamica di Marzabotto* v čele s prezidentem Mustaphou Benkouhailim. Sdružení v roce 2017 slavnostně otevřelo islámské kulturní centrum v ulici Via Sperticano v městské části Pian di Venola. Zdejší muslimové již tradičně každý rok pořádají během měsíce Ramadánu slavnost u příležitosti přerušlení půstu (iftar). Událost je otevřená veřejnosti, předešlé roky byl k této příležitosti zvolen městský park Bottonelli, v roce 2019 však město poskytlo komunitě přímo prostory hlavního náměstí Piazza Martiri delle Fosse Ardeatine. Organizátoři slavnosti rozhodně odmítli polemiky podporované především hlavou středopravicového křídla městské rady Morrisem Battistini ze strany Forza Italia o tom, že by se jednalo mířenou provokaci. Jak později potvrdila i městská administrativa, park Bottonelli nebyl pro tento ročník již k dispozici, proto se asociace rozhodla požádat město o povolení k využití náměstí, jehož prostory nabízejí komunitě větší viditelnost a potenciál prezentovat svou otevřenost veřejnosti.¹²²

Podle slov jednoho z členů asociace Omara Amchiaa si místo dopředu zarezervovaly asi tři stovky lidí, na místo bylo pro jistotu přistaveno 500 stolů, k velkému překvapení samotné komunity se však události nakonec zúčastnilo

¹¹⁹ Pace a 4 voci. *Scuola di Pace di Monte Sole*.

¹²⁰ 2^a Edizione di Summer School. *UNEDI*.

¹²¹ Papež: Dialog mezi náboženstvími ať je naším každodenním úsilím. *VATICANNEWS*.

¹²² Quasi un migliaio di persone partecipano a Marzabotto all'Iftar, la cena offerta dalla locale comunità islamica. *Unione dei comuni dell'Appennino Bolognese*.

kolem 1000 lidí, mimo jiné i mniši a sestry místní církve *Piccola Famiglia dell'Annunziata di Monte Sole*, farář z obce Pioppe di San Salvaro, spadající pod Marzabotto či starostka comune Valentina Cuppi.¹²³ Asociace pak na svých facebookových stránkách zveřejnila prohlášení, v němž poděkovala všem zúčastněným a oznámila, že částku 1906 euro, kterou se jí touto akcí povedlo shromáždit, věnuje jako dar místním školám.¹²⁴

3.6.1 Ahmadiyya Muslim Jama'at Italia

Jak již bylo zmíněno dříve, v Metropolitním městě Boloňa se nacházejí v naprosté většině komunity sunnitské, najde se zde však výjimka. Tou je asociace *Ahmadiyya Muslim Jama'at Italia*, jejíž celonárodní sídlo se nachází v jedné z obcí bolognské provincie - comune di San Pietro in Casale, přesněji v ulici Via Morgobbo. Ahmadíja představuje reformní směr islámu založený Mírzá Ghulámem Ahmadem v indickém Paňdžábu. Islámská ortodoxie považuje tento směr za herezi, jelikož odporuje hlavnímu dogmatu, které mluví o Muhammadovi jako o posledním mesiáši, tzv. pečeti proroků.¹²⁵

Komunita má v Itálii několik stovek věřících, jejím současným prezidentem je Intisar Malik, který v dubnu roku 2000 vystřídal na tomto postu Abdula Fatir Malika. Skupina je financována převážně z příspěvků svých členů.¹²⁶

3.7 Otázka pohřbívání

Pohřební rituál v islámu se značně liší od katolické tradice a jeho proces musí být přizpůsobován tak, aby odpovídal italské legislativě. Islámská tradice, podobně jako ta židovská, nedovoluje kremaci, tělo mrtvého bývá pohřbeno rovnou do země, ležíc na boku, hlavou směrem k Mekce. Italský právní systém však zakazuje ukládat tělo do hrobu bez rakve a muslimové byli proto nuceni se těmito zákonům přizpůsobit. Zesnulý tedy bývá většinou pohřbený v prosté dřevěné rakvi, která se rychle rozloží. Pokud jde o děti, mezi islámskými kleriky panuje všeobecný konsens, že uložení k věčnému odpočinku je možné

¹²³ CANDIOLI, F.: Festa musulmana sul sagrato della chiesa, i fondi andranno alle scuole: il successo di Marzabotto. *Corriere di Bologna TV*.

¹²⁴ Associazione islamica di Marzabotto. [Gentilissimi, mai come oggi ci sentiamo di ringraziarvi...] *Facebook*.

¹²⁵ KROPÁČEK, L.: *Duchovní cesty islámu*, str. 205-6.

¹²⁶ GLI AHMADI. *Cesnur*.

na smíšených hřbitovech, dospělí však nutně musí být pohřbeni na hřbitově muslimském.¹²⁷

V 90. letech 20. století začala muslimská komunita v Bologni řešit zásadní problém – kde pohřbívat své zesnulé. V regionu Emilia Romagna v té době sice již jeden islámský hřbitov existoval, a to konkrétně v comune di Reggio Emilia, hlavním městě stejnojmenné provincie, podle vyjádření bývalého ředitele islámského centra v Bologni Nabila Bayoumi byly však tamější kapacity kompletně naplněné.¹²⁸ Komunita tedy začala vyjednávat s městem o přidělení pozemku pro tyto účely, první jednání proběhla již za mandátu starosty Waltera Vitali, dohoda však byla uzavřena až za vlády Sergia Guazzaloca.

Nový islámský hřbitov vyrostl ve čtvrti Borgo Panigale, jedná se objekt rozdělený na muslimskou a křesťanskou část. Tyto prostory o kapacitě 200 hrobových míst¹²⁹, ač skrovné prozatím dokázaly uspokojit potřeby zdejší v průměru mladé muslimské populace. Velká část zesnulých má navíc stále vazby na místo původu a rodina tak často upřednostňuje převoz těla do rodné země.¹³⁰ Tento trend se však logicky týká výhradně jedinců v první fázi migrace, kteří se stále cítí jako pouzí přistěhovalci. Lze předpokládat, že jejich potomci, kteří již mají silnější vazby na Itálii než na svou zemi původu, v budoucnu upřednostní zde i spočinout.¹³¹ V Itálii navíc podle odhadů žije asi 100 tisíc muslimů bez zahraničního původu,¹³² do budoucna tedy bude nutno vyřešit celkový nedostatek islámských hřbitovů na území Itálie. Tato problematika se výrazně projevila na jaře 2020 během nejsilnější vlny pandemie koronaviru, kdy došlo k uzavření hranic, což znemožnilo převoz mrtvých do zahraničí.

Podle prezidenta UCOfi Yassina Lafranoho disponovalo muslimským hřbitovem na počátku pandemické krize pouhých 50 obcí (comune) z celkových téměř 8 tisíc. UCOfi se dlouhodobě snaží zajistit alespoň jeden islámský hřbitov v každém z hlavních sídel italských regionů. Autority jednotlivých obcí však mají

¹²⁷ CIOCCA, F.: *L'Islam italiano: Un'indagine tra religione, identità e islamofobia*, nečíslováno.

¹²⁸ STORIE DI CIMITERI ISLAMICI IN ITALIA. *OLTRE Magazine*.

¹²⁹ BOMBARDIERI, M.: *Moschee d'Italia. Il diritto al culto. Il dibattito sociale e politico*, str. 206.

¹³⁰ CEVENINI, D., D'Onofrio, S.: *Incontri con l'altro e incroci di culture. 'Uyun al-Akhbar. Studi sul mondo islamico*, str. 300.

¹³¹ PEZZINI, B.: *Dove seppelliamo i nostri morti? Il Bo Live UniPD*.

¹³² *Per le minoranze musulmane i problemi non finiscono nemmeno dopo la morte. Il Post*.

podle článku 100 dekretu prezidenta republiky 295/1990 pouhou možností, nikoli povinností, přidělit pro pohřbívání každé náboženské skupině (mimo katolickou), která o ně zažádá, obec má tudíž pravomoc sama rozhodnout, zda žádosti vyhoví.¹³³

4 ZÁVĚR

Otázka islámu se především v posledních dvaceti letech stala jedním z nejdiskutovanějších témat politických scén v mnoha státech západní Evropy. Přes již více než 2 a půl milionovou muslimskou komunitu, nacházející se na území Italské republiky, chybí italskému státu dodnes plnohodnotná dohoda se zástupci islámských menšin, kterou by toto náboženství došlo uznání ze strany místních úřadů. Islám, přes svoji již více než dvaceti letou novodobou přítomnost v Itálii, dodnes není uznán jako oficiální náboženství a tento fakt přináší místním věřícím mnoho komplikací.

Tato bakalářská práce demonstruje, jak výrazně se tyto složité vztahy projevují a ovlivňují věřící v Metropolitním městě Bologna. Představuje čtenáři značně komplikovanou realitu islámu v této lokalitě a pokouší se vysvětlit příčiny diferenciací a nesourodosti místních muslimských menšin. Rozebírá úspěšné i neúspěšné pokusy o spolupráci mezi nejvýznamnějším zástupcem boloňských muslimů a městskou administrativou a zaměřuje se na příčiny opakovaného ztroskotání dialogu na téma stavby mešity.

Pro lepší pochopení situace stručně vysvětluji specifickou roli, kterou hraje mešita v životech věřících v neislámských státech a následně se snažím objektivně zhodnotit roli jednotlivých aktérů diskurzu. V práci docházím k závěrům, že vinu za selhání těchto projektů nelze přisuzovat jedinému protagonistovi, jako spíše řadě nepříznivých faktorů a nešťastných rozhodnutí, které diskurz od počátku provázely.

¹³³ Per le minoranze musulmane i problemi non finiscono nemmeno dopo la morte. // *Post*.

5 Seznam použité literatury

5.1 Bibliografie

ALLIEVI, Stefano: *La guerra delle moschee: l'Europa e la sfida del pluralismo religioso*. Benátky: Marsilio, 2010. ISBN 9788831706773.

ANGELUCCI, Antonio; BOMBARDIERI, Maria; TACCHINI, Davide: *Islam e integrazione in Italia*. Benátky: Marsilio, 2014. ISBN 9788831718493.

BIFFI, Giacomo: *La città di san Petronio nel terzo millennio. Nota pastorale*. Bologna: EDB, 2005.

BOMBARDIERI, Maria: *Moschee d'Italia. Il diritto al culto. Il dibattito sociale e politico*. Bologna: EMI, 2011. ISBN 9788830719927.

CEVENINI, Daniele; D'ONOFRIO, Svevo: *Incontri con l'altro e incroci di culture. 'Uyun al-Akhbar. Studi sul mondo islamico*. Bologna: Il Ponte Editrice, 2008. ISBN 9788889465271.

CIOCCA, Fabrizio: *L'Islam italiano: Un'indagine tra religione, identità e islamofobia*. Miláno: Meltemi Editore, 2019. ISBN 9788855190305.

KROPÁČEK, Luboš: *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 1993. ISBN 80-7021-613-1.

PEPICELLI, Renata; ACOCELLA Ivana: *Transnazionalismo, cittadinanza, pensiero islamico: forme di attivismo dei giovani musulmani in Italia*. Bologna: il Mulino, 2018. ISBN 9788815278357.

PETER, Frank, ORTEGA, Rafael: *Islamic movements of Europe*. New York: I.B. Tauris, 2014. ISBN 9780857736734.

5.2 Internetové zdroje

8 per mille: cos'è, come funziona, quali sono i beneficiari? *Italia non profit* [online]. Nedatováno, [cit. 12.4.2021]. Dostupné z: <https://italianonprofit.it/risorse/definizioni/8-per-mille/>

ACQUAVIVA, Mariano: 8 per mille: è obbligatorio? *La Legge per Tutti* [online]. 2.7.2019, [cit. 13.4.2021]. Dostupné z: https://www.laleggepertutti.it/291041_8-per-mille-e-obbligatorio

AKKAD, Nader: Rapporto UCOII sulla presenza dei musulmani in Italia. *UCOII* [online]. 25.10.2017, [cit. 10.4.2021]. Dostupné z: <http://www.ucoii.org/wp-content/uploads/2017/11/Rapporto-UCOII-Presenza-musulmana-in-Italia.pdf>

ALLA SCUOLA DI MONTE SOLE LA PACE HA 4 VOCI. *Scuola di Pace Monte Sole* [online]. 5.10.2012, [cit. 11.4.2021]. Dostupné z: <https://www.montesole.org/alla-scuola-di-monte-sole-la-pace-ha-4-voci/>

ALLAM, Magdi: Bologna, maxi moschea per pochi fedeli Il Centro islamico ha dai 21 ai 50 iscritti. E ci sono altri 6 luoghi di culto. *Corriere della Sera* [online]. 19.1.2008, [cit. 9.4.2021]. Dostupné z: https://www.corriere.it/cronache/08_gennaio_19/bologna_maxi_moschea_per_pochi_fedeli_7345c97a-c672-11dc-9f4d-0003ba99c667.shtml

Aspettative e bisogni delle comunità religiose a Bologna. *Osservatorio sul pluralismo religioso (GRIS)* [online]. 17.12.2017, [cit. 6.4.2021]. Dostupné z: http://www.amitiecode.eu/sites/default/files/uploads/aspettative_e_bisogni_delle_comunita_religiose_a_bologna_0.pdf

Associazione islamica di Marzabotto. [Gentilissimi, mai come oggi ci sentiamo di ringraziarvi per tutta la passione..] In: *Facebook* [online]. 5.6.2019, [cit. 12.4.2021]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/AssociazioneIslamicaDiMarzabotto/posts/2216032318513082>

BIGNAMI, Silvia: Il vicepresidente Coreis control'Ucoii. No di Mancuso. Scontro tra islamici: "Stop alla mochea". *La Repubblica BOLOGNA* [online]. 11.1.2008, [cit. 9.4.2021]. Dostupné z: <http://win.paolonatali.it/docs/rassegna/Moschea7.pdf>

Bologna, *Emilia Romagna Turismo* [online]. Nedatováno, [cit. 5.4.2021]. Dostupné z: <https://emiliaromagnaturismo.it/it/localita/bologna>

Bologna, il Comune cede il Centro di cultura islamica tramite permuta. Delibera della Giunta propone lo scambio per il diritto di superficie con un terreno in via Felsina. *La Repubblica* [online]. 31.7.2018, [cit. 9.4.2021]. Dostupné z: https://bologna.repubblica.it/cronaca/2018/07/31/news/centro_cultura_islamica_bologna-203058226/

Bologna, si infiamma lo scontro sulla moschea Calderoli: "Un maiale-Day contro l'Islam". *La Repubblica* [online]. 13.9.2007, [cit. 8.4.2021]. Dostupné z: <https://www.repubblica.it/2007/09/sezioni/politica/calderoli-moschee/calderoli-moschee/calderoli-moschee.html>

CAFFAGNINI, Laura: 2a Edizione Summer School UNEDI "Fratellanza umana per la pace mondiale e la convivenza comune" è il titolo della seconda edizione della Summer School promossa dall'UNEDI, svoltasi dal 5 all'8 settembre 2019, presso la Scuola di Pace di Monte Sole (Marzabotto - BO). *UNEDI* [online]. 13.9.2019, [cit. 11.4.2021]. Dostupné z: <https://ecumenismo.chiesacattolica.it/2019/09/13/2a-edizione-summer-school-uned/>

CANDIOLI, Francesca: Festa musulmana sul sagrato della chiesa, i fondi andranno alle scuole: il successo di Marzabotto. *Corriere di Bologna TV* [online]. 7.6.2019, [cit. 12.4.2021]. Dostupné z: <https://video.corrieredibologna.corriere.it/festa-musulmana-sagrato-chiesa-successo-marzabotto/bcdc329c-890f-11e9-b250-10fe1a53aac1>

Centro Cultura Islamica Bologna. [Salam a tutti!! Vi presentiamo un nuovo progetto...] In: *Facebook* [online]. 28.5.2019, [cit. 10.4.2021]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/centro.bologna/posts/2353907961593338/>

Centro Islamico Culturale d'Italia - Grande Moschea di Roma. *Facebook* [online]. Nedaťovno, [cit. 1.4.2021]. Dostupn z: https://www.facebook.com/centroislamicoculturale/about/?ref=page_internal

CIOCCA, Fabrizio: Musulmani in Italia: una presenza stabile e sempre pi italiana. *Lenius* [online].14.5.2019, [cit. 10.4.2021]. Dostupn z: <https://www.lenius.it/musulmani-in-italia/>

COMUNE DI BOLOGNA PROTOCOLLO D'INTESA tra Comune di Bologna e l'Associazione Centro di Cultura Islamica di Bologna. *Comune di Bologna* [online]. Nedaťovno, [cit. 9.4.2021]. Dostupn z: https://www.osservatoriopartecipazione.it/common/dashboard/media/odp_files/archive/201210251532160.ALLEGATO5-Protocollo-Comunita-Islamica.pdf

COMUNIT ISLAMICA DI BOLOGNA. *Osservatorio sul Pluralismo Religioso* [online]. Nedaťovno, [cit. 10.4.2021]. Dostupn z: https://www.osservatoriopr.net/pls/osservatoriopr/V3_S2EW_CONSULTAZIONE.mostra_pagina?id_pagina=85

Comunit Islamica di Bologna. Ramadan #InCitt 2 – Bologna. In: *Facebook* [online]. 10.6.2018, [cit. 10.4.2021]. Dostupn z: <https://www.facebook.com/289640171206982/videos/992991410871851>

Comunit islamiche, il bolognese Yassine Lafram presidente nazionale dell'Ucoii. *La Repubblica* [online]. 13.6.2018, [cit. 1.4.2021]. Dostupn z: https://bologna.repubblica.it/cronaca/2018/07/13/news/lafram_ucoii-201679146/

Comunit islamiche, il bolognese Yassine Lafram presidente nazionale dell'Ucoii. *La Repubblica* [online]. 13.7.2018, [10.4.2021]. Dostupn z: https://bologna.repubblica.it/cronaca/2018/07/13/news/lafram_ucoii-201679146/

Confederazione Islamica Italiana. *Cesnur* [online]. Nedaťovno, [cit. 2.4.2021]. Dostupn z: <https://cesnur.com/lislam-e-i-movimenti-di-matrice-islamica-in-italia/la-confederazione-islamica-italiana/>

Consiglio Direttivo. *Confederazione Islamica Italiana* [online]. 3.12.2015, [cit. 3.4.2021]. Dostupn z: <http://www.conf-islamica.it/confederazione-islamica-italiana/direttivo-della-cii/>

CONTI, Bartolomeo: Islam as a new social actor in Italian cities: mosque controversies as sites of inclusion and separation. *Religion, State & Society* [online]. 2.11.2016, [cit. 10.4.2021]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09637494.2016.1220770>

CONTI, Bartolomeo: Per una politica dell'inclusione dell'Islam e dei musulmani a Bologna. *European University Institute* [online]. Nedatováno, [cit. 10.4.2021]. Dostupné z: http://www.amitiecode.eu/sites/default/files/uploads/rapporto_conclusivo_-_lislam_e_i_musulmani_a_bologna.pdf

CONTI, Bartolomeo: *Towards a pluralistic society: Good practices in the integration and social inclusion of Muslims in Italian cities*. 2013, [cit. 7.4.2021]. Dostupné z: <https://core.ac.uk/download/pdf/45684146.pdf>

CONVEGNO SULLA DONNA IMMIGRATA. 08 marzo 2014 BOLOGNA. Seconda edizione de "La donna immigrata: tra le sfide dell'immigrazione e la battaglia per l'uguaglianza". *Associazione Hilal Sportiva e Cultura Marocchina* [online]. 8.3.2014, [cit. 11.4.2021]. Dostupné z: <http://files.associazione-hilal-org-i.webnode.it/200003372-97a2d989ea/RELAZIONE%20FINALE%208%20marzo%201.pdf>

Cosa è il CAAB. CAAB [online]. Nedatováno, [cit. 8.4.2021]. Dostupné z: <https://www.caab.it/it/cosa-e-il-caab-2/>

Cos'è l'Associazione Hilal? *Associazione Hilal sportiva e cultura marocchina* [online]. Nedatováno, [cit. 11.4.2021]. Dostupné z: <https://associazione-hilal-org-i.webnode.it/chi-siamo/>

DECRETO 23 Aprile 2007 - Carta dei valori della cittadinanza e dell'integrazione. *Ministerstvo vnitra Italské republiky*. [online] 23.4.2007, [cit. 8.4.2021]. Dostupné z: http://www.libertaciviliimmigrazione.dlci.interno.gov.it/sites/default/files/allegati/dcreto_ministero_dellinterno_23.04.2007.pdf

DI LEONARDO, Noemi: Raccolta firme 'no moschea', Bignami: "Da quella delibera non si torna più indietro". *BolognaToday* [online]. 17.9.2018, [cit.

9.4.2021]. Dostupné z: <https://www.bolognatoday.it/politica/raccolta-firme-bignami-moschea.html>

Favorevole alla moschea, minacce all'arcivescovo Zuppi Intervistato da radio Plus sul fenomeno degli haters, il monsignore ammette di avere ricevuto diversi messaggi di odio subito dopo il suo insediamento. *BolognaToday* [online]. 22.2.2019, [cit. 11.4.2021]. Dostupné z: <https://www.bolognatoday.it/cronaca/minacce-zuppi-moschea-odio-haters.html>

Festa della Pace 2020. *Azione Cattolica Bologna* [online]. 13.1.2020, [cit. 10.4.2021] Dostupné z: <http://www.azionecattolicabo.it/wpac/2020/01/festa-della-pace-2020/>

FRANCHINI, Fabio: Bologna, ecco il campo estivo islamico riservato ai bimbi musulmani. Il Centro Islamico di Bologna ha organizzato un campo estivo per i bambini italiani musulmani. *Il Giornale* [online]. 5.6.2019, [cit. 10.4.2021]. Dostupné z: <https://www.ilgiornale.it/news/cronache/bologna-ecco-campo-estivo-islamico-riservato-ai-bimbi-1706517.html>

Gli Ahmadi. Movimento Ahmadiyya nell'Islam (Ahmadiyyat). *Cesnur* [online]. Ndatováno, [cit. 12.4.2021]. Dostupné: <https://cesnur.com/lislam-e-i-movimenti-di-matrice-islamica-in-italia/gli-ahmadi/>

Hilal: sport e cultura, non solo Islam. L'associazione promuove scambi tra Italia e Marocco. *IL MUNICIPIO DI BARICELLA* [online]. 1.2.2016, No. 1, str. 2. [cit. 11.4.2021]. Dostupné z: <https://www.comune.baricella.bo.it/it-it/download/numero-1-febbraio-12641-10-1374-e157b1862a2463df42d2212050dbc6c6>

Che cos'è la Città metropolitana. *Città metropolitana di Bologna* [online]. Ndatováno, [cit. 4.4.2021]. Dostupné z: https://www.cittametropolitana.bo.it/portale/Chi_governa/Citta_metropolitana_vide

Chi Siamo. *COREIS* [online]. Ndatováno, [cit. 2.4.2021]. Dostupné z: <https://www.coreis.it/chi-siamo/>

CHIODELLI, Francesco: La spazialità islamica nelle città italiane: rilevanza, caratteristiche ed evoluzione. *GSSI Urban Studies* [online]. 2014, [cit. 8.4.2021]. Dostupné z: https://www.urbanit.it/wp-content/uploads/2015/05/140430-Intervento_FChiodelli_WS.pdf

Il cardinale Matteo Maria Zuppi. *Chiesa di Bologna* [online]. Nedatováno, [cit. 10.4.2021]. Dostupné z: <https://www.chiesadibologna.it/s-em-cardinale-matteo-maria-zuppi/>

In seimila per la fine del Ramadan a Bologna: "L'Iftar più grande d'Italia". *La Repubblica* [online]. 5.6.2019, [cit. 10.4.2021]. Dostupné z: <https://video.repubblica.it/edizione/bologna/in-seimila-per-la-fine-del-ramadan-a-bologna-l-iftar-piu-grande-d-italia/336445/337042>

Introduction to Muslim World League. *Muslim World League* [online]. 25.9.2010. [cit. 1.4.2021]. Dostupné z: <https://themwl.org/en/MWL-Profile>

IQRA CENTRO CULTURALE ISLAMICO. Lavare e avvolgere il morto. Instagram. In: *Instagram* [online]. 2.2.2021, [cit. 11.4.2021]. Dostupné z: <https://www.instagram.com/p/CL1arJZKQFp/>

Islam Bologna, le cifre del culto a Bologna: 18 centri per 25mila fedeli. *BolognaToday* [online]. 6.9.2018, [cit. 6.4.2021]. Dostupné z: <https://www.bolognatoday.it/cronaca/islam-bologna-cifre-numeri-bologna-fedeli-centri-islamici.html>

Islam, comunità plurali. L'esperienza della CIB. Biblioteca Amilcar Cabral. In: *Youtube* [online]. 5.12.2020, [cit. 7.4.2021]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=OWCMHZFPiHY&t=696s>

Islam: nasce Confederazione islamica Italia, unite 250 moschee. *ANSAMED* [online]. 22.3.2009, [cit. 2.4.2021]. Dostupné z: http://www.ansamed.info/ansamed/it/notizie/rubriche/politica/2012/03/22/visualizza_new.html_155078855.html

ITALSKÁ REPUBLIKA. Článek 252 – 256. Občanský zákoník Italské republiky, Kniha třetí, Titul třetí. 1942. Dostupné z: <https://www.codice-civile-online.it/codice-civile/libro-terzo-della-proprietà/titolo-iii-della-superficie>

Italská republika. Ústava Italské republiky. Základní principy – článek 8. 2020, [cit. 12.4.2021]. Dostupné z: <http://www.senato.it/1024>

KELLER, Jan: Komunita. In: *Sociologická encyklopedie Sociologického ústavu AV ČR* [online]. 11.12.2017, [cit. 11.4.2021]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Komunita>

La Carta dei Valori che l' Ucoii non ha firmato. *La Repubblica* [online]. 10.5.2007, [cit. 8.4.2021]. Dostupné z: <https://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/2007/05/10/la-carta-dei-valori-che-ucioi.html>

La comunità religiosa islamica italiana. *Cesnur* [online]. Nedatováno, [cit. 2.4.2021]. Dostupné z: <https://cesnur.com/lislam-e-i-movimenti-di-matrice-islamica-in-italia/la-comunita-religiosa-islamica-italiana-co-re-is/>

La Governance. *UCOII* [online]. Nedatováno, [cit. 1.4.2021]. Dostupné z: <https://ucioi.org/la-governance/>

La notte della verità di Bologna non più rossa. *La Repubblica* [online]. 28.6.1999. [cit. 8.4.2021]. Dostupné z: <https://www.repubblica.it/online/fatti/elex99/bologna/bologna.html>

La prima mappatura dei centri islamici in Emilia-Romagna. *Assemblea Legislativa Regione Emilia-Romagna* [online]. 15.10.2016, [cit. 6.4.2021]. Dostupné z: <https://www.assemblea.emr.it/elementi-per-home-page/carousel/gli-atti-del-convegno-sulla-mappatura-dei-centri-islamici>

Le tendenze demografiche a Bologna nel 2020. *I numeri di Bologna metropolitana* [online]. 11.2.2021, [4.4.2021]. Dostupné z: <http://inumeridibolognametropolitana.it/notizie/le-tendenze-demografiche-bologna-nel-2020>

MANCUSO, Anna Sveva: La presenza islamica in Italia: forme di organizzazione, profili problematici e rapporti con le Istituzioni. *Stato, Chiese e pluralismo confessionale* [online]. 31.10.2012, [cit. 7.4.2021]. Dostupné z: <https://riviste.unimi.it/index.php/statoechiese/article/download/2494/2716>

MAZZANTI, Francesco: Un Ramadan nel segno della povertà. *Quindici - Supplemento quindicinale di "InCronaca" – giornale del Master in Giornalismo di Bologna* [online]. 14.5.2020, Vol.3, No.7, str. 21, [cit. 10.4.2021]. Dostupné z: https://incronaca.unibo.it/archivio/2020/edizione-14-05-2020/@_@display-file/pdf/7%20-%20Quindici-%2014%20maggio%20.pdf

MORUCCI, Claudia: I rapporti con l'Islam italiano: dalle proposte d'intesa al Patto nazionale. *Stato, Chiese e pluralismo confessionale* [online]. 2018, [cit. 3.4.2021]. Dostupné z: https://www.statoechiese.it/images/uploads/articoli_pdf/Morucci.M_I_rapporti.pdf?pdf=i-rapporti-con-lislam-italiano-dalle-proposte-dintesa-al-patto-nazionale

Moschea, dietrofront del Comune. *Il Resto del Carlino BOLOGNA* [online]. 18.9.2007, [cit. 8.4.2021]. Dostupné z: https://www.ilrestodelcarlino.it/bologna/2007/09/19/36896-moschea_dietrofront_comune.shtml

MOSCHEA...NO GRAZIE!! *Lega Antidiffamazione Cristiana* [online]. 17.11.2017, [cit. 9.4.2021]. Dostupné z: <http://legaantidiffamazionecristiana.blogspot.com/2007/11/moscheano-grazie.html>

Movimento della popolazione nella Città metropolitana di Bologna 2019. *I numeri di Bologna metropolitana* [online]. 15.7.2020, [cit. 4.4.2021]. Dostupné z: <http://inumeridibolognametropolitana.it/notizie/movimento-della-popolazione-nella-citta-metropolitana-di-bologna-2019>

PACINI, Andrea: I musulmani in Italia. *Cestim* [online]. 29.1.2001. [cit. 10.4.2021]. Dostupné z: <http://www.cestim.it/argomenti/02islam/02islam-relazione-pacini.pdf>

Papež: Dialog mezi náboženstvími ať je naším každodenním úsilím Po dnešní katechezi papež František upozornil na čtvrtěční první konání Mezinárodního dne lidského bratrství. *VATICANNEWS* [online]. 3.2.2021, [cit. 11.4.2021]. Dostupné z: <https://www.vaticannews.va/cs/papez/news/2021-02/papez-dialog-mezi-nabozenstvimi-at-je-nasim-kazdodennim-usilim.html>

Parco Regionale Storico di Monte Sole Un'area di tutela e valorizzazione ambientale ma soprattutto un parco per mantenere viva la memoria su uno dei

peggiori eccidi che la violenza nazista ha perpetrato durante la Seconda Guerra Mondiale. *Emilia Romagna Turismo* [online]. Nedatováno, [cit. 11.4.2021]. Dostupné z: <https://emiliaromagnaturismo.it/it/natura-outdoor/parchi-naturali/parco-regionale-storico-di-monte-sole>

Patto nazionale per un Islam italiano. Consiglio per i rapporti con l'islam italiano. *Ministerstvo vnitra Italské republiky* [online]. 2017. [cit. 4.4.2021]. Dostupné z: https://www.interno.gov.it/sites/default/files/patto_nazionale_per_un_islam_italia_no_1.2.2017.pdf

PELLEGRINO, Chiara: La Coreis tra sufismo, esoterismo e shari'a, *Oasis* [online]. 19.2.2020, [cit. 2.4.2021]. Dostupné z: <https://www.oasiscenter.eu/it/intervista-pallavicini-coreis-1>

Per le minoranze musulmane i problemi non finiscono nemmeno dopo la morte. Devono adattare i riti funebri alle nuove norme sanitarie, difendere il divieto di cremazione del loro culto e, in Italia, affrontare la grande scarsità di cimiteri. // *Post* [online]. 13.7.2020, [cit. 12.4.2021]. Dostupné z: <https://www.ilpost.it/2020/07/13/funerali-musulmani-coronavirus-italia-francia-sri-lanka/>

Percorso partecipato per la realizzazione di un luogo di culto per le persone che professano la confessione islamica. Documento finale prima fase – 18 ottobre 2007. *Comune di Bologna* [online]. 18.10.2007, [cit. 8.4.2021]. Dostupné z: https://www.osservatoriopartecipazione.it/common/dashboard/media/odp_files/archive/201210251531200.Documento-finale.pdf

Percorso partecipato per la realizzazione di un luogo di culto per le persone che professano la confessione islamica (Moschea di Bologna). *Osservatorio Partecipazione* [online]. Nedatováno. [cit. 9.4.2021]. Dostupné z: <https://www.osservatoriopartecipazione.it/scheda-processo/8>

PERMUTA ALLA PARI TRA IL COMUNE DI BOLOGNA E L'ASSOCIAZIONE ONLUS ENTE DI GESTIONE DEI BENI ISLAMICI IN ITALIA, DI IMMOBILI IN BOLOGNA, VIA PALLAVICINI N. 13 E VIALE FELSINA, IN ATTUAZIONE DELLA DELIBERA DI CONSIGLIO IN DATA 24/09/2018 ODG. 374/2018 PG. 312748/2018 E DEL PIANO DELLE ALIENAZIONI E VALORIZZAZIONI ANNO

2018. *Comune di Bologna* [online]. 3.12.2018, [cit. 9.4.2021]. Dostupné z: <http://atti9.comune.bologna.it/atti/determine.nsf/dettaglio.xsp?documentId=12510F78F835CC51C12583580039F16D&action=openDocument>

PERMUTA ALLA PARI TRA IL COMUNE DI BOLOGNA E L'ENTE DI GESTIONE DEI BENI ISLAMICI IN ITALIA DI IMMOBILI IN BOLOGNA VIA PALLAVICINI N. 13 E VIALE FELSINA. *Comune di Bologna* [online]. 24.9.2018, [cit. 10.4.2021]. Dostupné z: http://atti9.comune.bologna.it/atti/wpub_delibere.nsf/%24%24OpenDominoDocument.xsp?documentId=4D31B5933D69588CC12583140050B16D&action=openDocument

PEZZINI, Bianca Maria: Dove seppelliamo i nostri morti? *Il Bo Live UniPD* [online]. 23.6.2020, [cit. 12.4.2021]. Dostupné z: <https://ilbolive.unipd.it/it/news/dove-seppelliamo-nostri-morti>

Quasi un migliaio di persone partecipano a Marzabotto all'Iftar, la cena offerta dalla locale comunità islamica. *Ufficio stampa Unione dei comuni dell'Appennino Bolognese* [online]. Nedatováno, [11.4.2021]. Dostupné z: http://www.unioneappennino.bo.it/upload/unione_bolognese/documentiallegati/2019_06_05_Iftar_Marzabotto_13660_1452.pdf

ROSATO, Paolo: Bologna, l'area di via Pallavicini diventa del centro islamico. Delibera della Giunta propone lo scambio per il diritto di superficie con un terreno in via Felsina. *Il Resto del Carlino BOLOGNA* [online]. 31.7.2018. [9.4.2021]. Dostupné z: <https://www.ilrestodelcarlino.it/bologna/cronaca/centro-islamico-1.4066494>

SAGERMANO, Andrea: Moschea a Bologna, esposto Lega-Fi per fermarla. *Agenzia DIRE* [online]. 9.10.2018, [10.4.2021]. Dostupné z: <https://www.dire.it/09-11-2018/261165-moschea-a-bologna-esposto-lega-fi-per-fermarla/>

SAMPOGNA, Carlo: VIDEO Perugia, la Moschea di via dei Priori dell'Imam espulso. *PerugiaToday* [online]. 5.6.2017, [cit. 20.3.2021]. Dostupné z: <https://www.perugiatoday.it/video/moschea-via-dei-priori-perugia-centro-storico-islam-imam-espulso.html>

STORIE DI CIMITERI ISLAMICI IN ITALIA. *OLTRE Magazine* [online]. 3.6.2003, [cit. 12.4.2021]. Dostupné z: <https://www.oltremagazine.com/site/storie-cimiteri-islamici-italia.html>

Strage di Marzabotto. *Comitato Regionale per le Onoranze ai Caduti di Marzabotto* [online]. Nedatováno, [cit. 11.4.2021]. Dostupné z: <https://www.martirimarzabotto.it/strage-di-marzabotto-gli-eventi/>

Tutti parlano di velo, ma noi donne musulmane non siamo state interpellate. *Redattore Sociale* [online]. 30.1.2017, [cit. 10.4.2021]. Dostupné z: <https://www.redattoresociale.it/article/notiziario/tutti-parlano-di-velo-ma-noi-donne-musulmane-non-siamo-state-interpellate>

VELONÀ, Pierpaolo: L'arcivescovo Zuppi in visita alla moschea. Ma l'incontro tra religioni divide i fedeli Il 23 aprile la giornata organizzata dalla chiesa di Sant'Egidio e il centro islamico di via Ranzani. *Corriere di Bologna* [online]. 19.4.2016, [cit.11.4.2021]. Dostupné z: <https://corrieredibologna.corriere.it/bologna/notizie/cronaca/2016/19-aprile-2016/arcivescovo-zuppi-visita-moschea-ma-l-incontro-religioni-divide-fedeli--240324228865.shtml>

Zasedání XVI Zákonomárného sboru Italské republiky, Poslanecká sněmovna Italské republiky, jednání o parlamentních zákonech. *Camera dei Deputati* [online], 31.1.2012, [cit. 12.4.20121]. Dostupné z: <https://www.camera.it/dati/leg16/lavori/stenografici/sed579/pdfbt11.pdf>

ZIZI, Margherita: Bologna. La città dei dotti e dei buongustai. *Istituto della Enciclopedia Italiana fondata da Giovanni Treccani* [online]. 2005, [cit. 6.4.2021]. Dostupné z: https://www.treccani.it/enciclopedia/bologna_%28Enciclopedia-dei-ragazzi%29/

Zuppi: "Lettere anonime quando dissi: la moschea a Bologna? Dov'è il problema" L'arcivescovo intervistato da radio Plus: "Non furono molto gradevoli. L'odio in rete? C'è, è innegabile". Solidarietà da Lafram, presidente Ucoii. *La Repubblica* [online]. 22.2.2019, [cit. 10.4.2021]. Dostupné z: https://bologna.repubblica.it/cronaca/2019/02/22/news/zuppi_moschea_bologna-219834150/

6 RESUMÉ

L'obiettivo principale di questa tesi è descrivere la situazione dell'islam nella Città metropolitana di Bologna. La prima parte di questo lavoro si concentra sui rapporti problematici tra l'islam e lo Stato per poi dimostrare come tali problemi si riflettono nella sfera locale. La seconda parte della tesi prova a presentare le diverse comunità musulmane presenti nella città metropolitana in particolar modo nell'omonimo capoluogo, i suoi rapporti con il pubblico, l'amministrazione comunale ed ultimo ma non per importanza la chiesa.

Questo lavoro inoltre cerca di spiegare perché a Bologna, il capoluogo della regione con la seconda più grande minoranza islamica in tutta Italia, fino ad oggi manca una moschea ad hoc - i.e. costruita a questo scopo. Segue il percorso del dialogo per la costruzione di tale luogo di culto, che si è sviluppato negli ultimi vent'anni, e mette alla prova i diversi attori del discorso per scoprire il motivo del fallimento di questo progetto.